

Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Käännöstiede (Venäjä)
KIVIOJA, HENNA:
Kerronta ja puhekieli Natalia Baranskajan teoksessa *Nedelja kak nedelja* ja sen suomennoksessa
Pro gradu -tutkielma, 62 s., 4 liitteenä, venäjänkielinen lyhennelmä 11 s.
Marraskuu 2005

Tässä tutkielmassa tarkastellaan venäläisen kirjailijan, Natalia Baranskajan, teosta *Неделя как неделя* ja sen suomennosta *Viikko kuin viikko*.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Natalia Baranskajan kerrontatyylin ominaispiirteitä ja sitä, miten kerrontatyylin säilyttäminen on onnistunut Eila Salmisen suomennoksessa. Tutkimuksen kohteena oleva teos on kirjoitettu päiväkirjamuotoon ja yksi sen kielellisistä ominaispiirteistä on runsas puhekielen käyttö. Toinen käsiteltävä kokonaisuus onkin puhekielen kääntäminen. Tarkoituksena on tuoda esille, mitä puhekielelle ominaisia piirteitä teoksessa ja sen suomennoksessa on käytetty. Puhekielisiä piirteitä analysoidaan sanastollisten ja lauseopillisten tunnuspiirteiden kautta.

Puhekielisyyttä pyritään selventämään tutkimusaineistosta lainattujen esimerkkien avulla ja samalla selvitetään, miten puhekielisyys on onnistuttu säilyttämään suomennoksessa. Tässä tutkimuksessa on käytetty hyväksi Tampereen yliopiston lehtorin, Mihail Mihailovin, luomaa ohjelmaa, WordChainerPar:ia, jonka avulla käsitellään lähdetekstistä ja sen suomennoksesta koostuvaa rinnakkaiskorpusta. Tästä rinnakkaiskorpuksesta etsitään suomenkielisiä vastineita alkuperäistekstissä esiintyville puhekielisille sanoille ja lauseille.

Tutkimuksen tuloksena voidaan todeta, että Baranskaja on luonut puhekielisyysvaikutelman käyttämällä niin lauseopillisiä kuin sanastollisiakin keinoja. Yksittäisistä sanoista hän on käyttänyt paljon mm. deiktisiä elementtejä, diskurssipartikkeleita, erilaisia pikkusanoja ja leksikaalisia täyhteitä, jotka osoittavat tietyn henkilön näkökulmaa. Lausetasolla Baranskaja on käyttänyt mm. keskeneräisiä ja vaillinaisia lauseita korostamaan puhekielisyysvaikutelmaa. Kääntäjä on pitäytynyt tiukasti kiinni lähtökielestä ja tekstimaailma on suurimmalta osin jätetty alkuperäiseksi. Käännöksessään Salminen on turvautunut mahdollisimman vähän sitaattilainoihin tai monisanaisiin selityksiin.

Asiasanat: puhekieli, kerronta, teksti, kertoja, henkilöt

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. TUTKIELMAN RAKENNE.....	1
1.2. TUTKIMUSAINEISTO.....	2
1.3. AIEMMASTA TUTKIMUKSESTA	3
1.4. TYÖN TAVOITTEET	4
2. NATALIA BARANSKAJA JA HÄNEN TUOTANTONSA	5
2.1. NATALIA BARANSKAJA.....	6
2.2. NATALIA BARANSKAJAN TUOTANTO	7
2.3. TEOS “VIIKKO KUIN VIIKKO”	9
2.3.1. <i>Teoksen tarina ja juoni</i>	10
2.3.2. <i>Teoksen vastaanotto Neuvostoliitossa</i>	12
2.3.3. <i>Teoksen vastaanotto lännessä</i>	13
3. KERTOMAKIRJALLISUUS JA TEOKSEN VIIKKO KUIN VIIKKO KERRONTATYYLI	15
3.1. KERRONTA BARANSKAJAN TEOKSESSA.....	15
3.2. PÄIVÄKIRJAROMAANIT	19
3.3. KERTOVAN VIESTINTÄTILANTEEN OSAPUOLET	22
3.3.1. <i>Kertoja</i>	22
3.3.2. <i>Henkilöt</i>	24
3.3.3. <i>Teksti</i>	25
3.3.3.1. <i>Aika</i>	26
3.3.3.2. <i>Luonnehdinta</i>	29
3.3.3.3. <i>Fokalisointi</i>	33
4. PUHEKIELEN KÄÄNTÄMISESTÄ	36
4.1. PUHEKIELI KERTOMAKIRJALLISUUDESSA	37
4.2. PUHEKIELISTEN PIIRTEIDEN ILMAISEMINEN BARANSKAJAN TEKSTISSÄ	40
4.2.1. <i>Sanastolliset erot</i>	40
4.2.1.1. <i>Deiktiset elementit</i>	41
4.2.1.2. <i>Partikkelit</i>	45
4.2.1.3. <i>Leksikaaliset täytteet</i>	47
4.2.2. <i>Lauseopilliset erot</i>	49
4.2.3. <i>Puheen häiriöt</i>	51
4.2.4. <i>Muut ilmaisukeinot</i>	52
4.3. PUHEKIELEN KÄÄNTÄMISEN ONGELMAT.....	55
4.4. PUHEKIELEN KÄÄNTÄMINEN BARANSKAJAN TEKSTISSÄ	57
5. LOPUKSI	58
TUTKIMUSAINEISTO.....	60
LÄHTEET	60
LIITTEET	63
PE3IOME	

JOHDANTO

Tämän työn lähtökohtana oli keväällä 2003 järjestetty Russian Studies –kurssi *Gender in Russian Society and Culture*, jolla paneuduttiin Neuvostoliiton ja Venäjän naiskirjailijoihin. Tutustuttamalla neuvostoajan naiskirjailijoiden tuotantoon kurssi antoi runsaasti tietoa Neuvostoliiton historian sosiaalisista ja kulttuurisista rakenteista ja käytännöistä, joilla luotiin sukupuolitettua ”uutta ihmistä”. Kurssin aikana paneuduin Natalia Baranskajan tuotantoon ja hänen teokseensa *Viikko kuin viikko*, joka on Baranskajan käännetty teos ja se on käännetty myös suomen kielelle. 1960-luvun lopulla ilmestyneessä teoksessaan Baranskaja nostaa esille neuvostonaisiin kohdistuneen kaksoisvelvollisuuden taakan ja naisten huonon aseman neuvostoyhteiskunnassa aikana, jolloin naisten ja miesten välinen tasa-arvo oli jo virallisesti tunnustettu. Tasa-arvo ei kuitenkaan ollut toteutunut tuona aikana vielä perhe-elämässä ja tähän epäkohtaan Baranskaja teoksessaan keskittyy.

1.1. TUTKIELMAN RAKENNE

Aluksi tutkielmassa käsitellään suppeasti Natalia Baranskajaa ja hänen tuotantoaan. Esitellään teos *Viikko kuin viikko* ja tuodaan esille teoksen merkitys Baranskajan kirjalliselle uralle, sekä tarkastellaan teoksen vastaanottoa niin Neuvostoliitossa kuin länsimaissakin. Tutkimuksen pääpaino on teoksen *Viikko kuin viikko* kerronnan analysoinnissa ja tämän suomennoksessa. Kaunokirjallisuudessa, tarkemmin sanottuna kertovassa fiktiossa, ajatellaan Tammen (1992: 10) mukaan olevan mukana kolme erilaista agenttia. Tammi nimittää näitä *henkilöiksi, kertojaksi ja tekstiksi*. Nämä Tammen esiin nostamat käsitteet nousevat esiin myös tässä tutkimuksessa. Lisäksi keskeiseen asemaan nousevat tekstin kolme alalajia, eli *aika, luonnehdinta* sekä *fokalisointi*. Näiden käsitteiden sekä Baranskajan tekstistä poimittujen esimerkkien avulla pyritään selvittämään Baranskajan kerrontatyylin ominaispiirteitä ja sitä, miten tämän kerrontatyylin säilyttäminen on onnistunut suomennoksessa. Tammen lisäksi kerrontaa analysoitaessa käytetään teoriapohjana Rimmon-Kenanin teosta *Kertomuksen poetiikka*.

Baranskajan teoksen kieltä on luonnehdittu arkiseksi. Se on kirjoitettu päiväkirjamuotoon ja presensissä tapahtuva kerronta saa aikaan hektisen ja kaoottisen vaikutelman. Tämä kaoottinen vaikutelma syntyy mm. lyhyistä lauseista ja epätäydellisistä dialogeista, joita Baranskaja teoksessaan käyttää hyvin runsaasti. Minä-kerronta ja runsas puhekielen käyttö ovat teoksen kielellisiä ominaispiirteitä, joihin tutkimuksessa paneudutaan. Tutkimuksessa pyritään tuomaan esille mitä puhekielelle ominaisia piirteitä teoksessa ja sen suomennoksessa on käytetty. Puhekielisten piirteiden ilmaisussa keskitytään sanastollisiin ja lauseopillisiin tunnuspiirteisiin koska ääntämys ja muoto-oppi tuskin noudattavat puhekieltä. Puhekielisyyttä pyritään selvittämään tutkimusaineiston tekstistä lainattujen esimerkkien avulla ja samalla selvitetään, miten se on pystytty säilyttämään suomennoksessa.

Työssä käytetään paljon niin alkuperäisteoksesta kuin suomennoksestakin poimittuja esimerkkejä. Se, onko tietyssä kohdassa käytetty suomenkielistä, venäjänkielistä vai molempia esimerkkejä, määräytyy sen mukaan, mitä esimerkillä pyritään työssä selvittämään. Joissakin esimerkkikohdissa voidaan esittää toinen esimerkeistä pitkänä variaationa ja sen suomennos lyhyempänä. Tämä johtuu usein esimerkin pituudesta. Puhekielisyyttä tarkasteltaessa esimerkit ovat pääasiassa sekä venäjän että suomen kielillä, jolloin lukija voi verrata näitä toisiinsa. Esimerkeistä on tarvittaessa pyritty merkitsemään lihavoinnilla ne kohdat tai sanat, jotka erityisesti kuvaavat käsiteltävää asiaa. Suomenkielisten ja venäjänkielisten esimerkkien sivunumerot ovat tutkimusaineiston mukaiset ja merkitty sulkeisiin esimerkkien loppuun.

1.2. TUTKIMUSAINIESTO

Tutkimusaineistona on Natalia Baranskajan pienoisromaani *Неделя как неделя*, (*Viikko kuin viikko*). Teos ilmestyi ensimmäisen kerran *Novyj mir*-aikakauslehdessä vuonna 1969. Tutkielmassa aineistona käytetty painos on vuodelta 1989 ja sen on kustantanut Sovetski pisatel. Alkuperäisteoksen lisäksi tutkimusaineistona on teoksen suomennos *Viikko kuin viikko*. Suomennos on Kustannusosakeyhtiö Otavan julkaisu vuodelta 1982 ja suomentajana on Eila Salminen.

Sanastollisia eroja tutkittaessa käytetään hyväksi Tampereen Yliopiston venäjän kieli- ja käännöstieteiden lehtorin Mihail Mihailovin luomaa ohjelmaa, WordChainerPar:ia. Ohjelman avulla käsitellään luotua rinnakkaiskorpusta, joka koostuu Natalia Baranskajan lähdetekstistä ja sen suomennoksen sähköisistä versioista. Ohjelman avulla korpukselta etsitään alkuperäisessä tekstissä esiintyneille sanoille suomenkielisiä käännösvastineita.

1.3. AIEMMASTA TUTKIMUKSESTA

Baranskajan tuotantoa on käännetty kahdelletoista eri kielelle ja häntä voidaan pitää tunnettuna venäläisenä kirjailijana. Baranskajaa ja tämän tuotantoa on tutkittu laajalti niin hänen kotimaassaan, kuin länsimaissakin. Aiemmista tutkimuksista voidaan nostaa esiin mm. Brown (1982), Goscilo (1993), Kelly (1994), Ledkovsky (1994) sekä Tomei (1999). Heidän teoksiaan on lainattu myös tässä työssä.

Puhekielisyyttä, sen tunnuspiirteitä sekä puhekielisyyden kääntämistä ovat tutkineet mm. Saukkonen (1972), Suojanen (1979) ja Tiittula (1992). Lisäksi tämän työn kannalta merkittävä on Marja Leinosen (1985) artikkeli *Finnish and Russian as they are spoken*, jossa Leinonen vertaa suomen ja venäjän puhekielisyyden eroja.

Pekka Tammen julkaisu *Kertova teksti: Esseitä narratologiasta* (1992) käsittelee kertojan ja henkilön diskurssia. Teosta on käytetty tässä tutkimuksessa teoreettisena pohjana, kuten myös Rimmon-Kenanin julkaisua *Kertomuksen poetiikka* (1991), jossa käsitellään perusteellisesti kaunokirjallisen teoksen tekstin, tarinan ja kerronnan erityispiirteitä.

Lisäksi Tampereen yliopiston opinnäytetöistä mainittakoon mm. Sanna Savolaisen (1996) pro gradu-tutkielma. Tutkimuksen kohteena on Baranskajan ainoa täyspitkä romaani *День поминовения*. Opinnäytetyössään Savolainen analysoi romaanissa esiintyvää naisellisuutta ja naisten sankarillisuutta. Saksan käännöstieteen opiskelija Sanna Näveri (2000) on tutkinut pro gradu-tutkielmassaan puhekielen kääntämistä. Tutkielma *Puhekielen kääntämisestä* käsittelee puhutun ja kirjoitetun kielen eroja, puhekieltä kirjallisuudessa sekä puhekielen kääntämistä kaunokirjallisuudessa. Monien kääntämiseen keskittyneiden

tutkielmien joukosta mainittakoon Päivi Kuusen (2002) pro gradu–tutkielma *Kertojan ja henkilön diskurssi suomen- ja venäjänkielisessä romaanikäännöksessä*, joka käsittelee osin samoja aiheita kuin tämä tutkimus.

1.4. TYÖN TAVOITTEET

Työn tavoitteena on selvittää Natalia Baranskajan kerrontatyylin ominaispiirteitä ja sitä, miten kerrontatyylin säilyttäminen on onnistunut Eila Salmisen suomennoksessa. Erityispaino on pienoisromaanissa esiintyvän puhekielen tutkimuksessa. Pohditaan puhutun kielen ominaispiirteitä kaunokirjallisuudessa ja sitä, miten Baranskaja on saanut aikaan puhekielisyyden vaikutelman tekstissään. Selvitetään, onko puhekielisten piirteiden ilmaisu mahdollista kääntää suomen kielelle, onko käännöksessä puhekielisten piirteiden ilmaisuun käytetty samoja ratkaisuja kuin alkuperäistekstissä ja mitä ongelmia voi tulla eteen puhekieltä käännettäessä. Puhekielisyyden tunnusmerkkejä pyritään selvittämään niin sanakuin lausetasollakin.

2. NATALIA BARANSKAJA JA HÄNEN TUOTANTONSA

Puhuttaessa Neuvostoliiton naiskirjailijoista suotuisaa aikaa heille oli toisen maailmansodan jälkeinen aika aina vuoteen 1985 asti, jolloin Mihail Gorbatšov käynnisti perestroika -politiikan eli neuvostotalouden uudelleen rakentamisen. Juuri sodan jälkeinen aika on ehkä ensimmäinen kerta Venäjän kirjallisuudessa, kun naiset nostetaan esiin yhtenä tärkeänä ja erottavana ryhmänä. Kolme naista, Vera Panova (1907–1973), Antonina Koptjajeva (1909–1991) ja Galina Nikolajeva (1911–1963) saivat kunnian vastaanottaa Stalinin palkinnon 1940- ja 1950-luvuilla. 1960-luvulla naiskirjailijat miehittivät jo kirjallisuuspiirejä niin poliittisella kuin epäpoliittisellakin alueella kuvaten ihmisten arkielämää realistisesti, mm. Vera Panova ja Natalia Baranskaja. (Barker 2002: 226.)

Natalia Baranskaja on yksi tunnetuimmista Neuvostoliiton aikaisista naiskirjailijoista, vaikka hänen kirjailijanuransa alkoikin vasta eläkkeelle pääsyn jälkeen. Naiskirjailijoiden lukumäärä entisessä Neuvostoliitossa oli itse asiassa melko pieni, esim. vielä vuonna 1986 kirjailijaliittoon kuuluvien naiskirjailijoiden osuus oli hieman alle 15 prosenttia. Neuvostoproosan eliittiin kuului vain muutamia naisia eivätkä ne naiskirjailijat, jotka omasivat Neuvostoliitossa virallisen kirjailijan nimikkeen, halunneet edistää naisten vapauttamista tai kritisoida naisten asemaa neuvostoyhteiskunnassa. (N.N. Shneidman 1995: 46–47.)

Natalia Vladimirovna Baranskaja ei kuitenkaan tyytynyt kuvaamaan neuvostonaisen asemaa ruusunpunaisen silkkiverhon läpi. Baranskajan nimi tuli tunnetuksi 1960-luvun lopulla *Novyj mir* -aikakauslehdessä julkaistun pienoisoromaanin *Viikko kuin viikko* ansiosta. Teos on kertomus nuoresta tutkimuslaboratorion työntekijästä sekä tämän viikoittaisista rutiineista työelämässä ja kotiaskareissa. Tämä kyseinen pienoisoromaani sai paljon julkisuutta ulkomailla, kun taas Baranskajan kotimaassa se osaltaan vaikeutti kirjailijan alkutaivalta johtuen juuri neuvostonaisten aseman kaunistelemattomasta tarkastelusta ja kritisoinnista. *Viikko kuin viikko* ei suinkaan ole kirjailijan ainoa merkittävä kirjallinen tuotos, vaan sitä seurasi useita muita teoksia.

Seuraavaksi tarkastellaan lähemmin Natalia Baranskajan elämänvaiheita sekä hänen kirjallista tuotantoaan. Käsitellään teoksen *Viikko kuin viikko* merkitystä kirjailijan uralle ja tarkastellaan, miten teos otettiin vastaan Neuvostoliitossa ja länsimaissa.

2.1. NATALIA BARANSKAJA

Natalia Vladimirovna Baranskaja syntyi 31. joulukuuta vuonna 1908 vallankumousten ravisuttamaan Pietariin, jolloin koko maa eli suurta murroskautta. Natalian vanhemmat Ljubov Baranskaja ja Vladimir Rozanov olivat aktiivisesti mukana Venäjän vallankumouksellisessa toiminnassa, Baranskajan omien sanojen mukaan kihloissa maanalaisen toiminnan kanssa. (Tomei 1999: 1277.)

Natalian vanhemmat vangittiin heidän vallankumouksellisen työnsä takia tyttären ollessa puolitoistavuotias. Vapauduttuaan perhe muutti Venäjältä ensin Sveitsiin ja sieltä edelleen Saksaan. Saksassa he asuivat aina ensimmäisen maailmansodan syttymiseen asti. Vuonna 1914 Natalia muutti yhdessä äitinsä kanssa takaisin Moskovaan isän jäädessä Saksaan uuden perheensä luokse. Sodan loputtua Natalia aloitti opintonsa Moskovan valtionyliopistossa, josta hän valmistui vuonna 1930 pääaineenaan venäjän kieli ja kirjallisuus. Valmistumisensa jälkeen Natalia Baranskaja työskenteli kirjallisuuden museoissa ja työelämänsä viimeiset kahdeksan vuotta hän työskenteli Moskovassa Puškin – museossa (Государственный музей им. А.С.Пушкина), josta myös jäi eläkkeelle vuonna 1966. (Ledkovsky 1994: 55.) Baranskaja kuoli vuonna 2004 Moskovassa 96-vuoden ikäisenä (Novaja Gazeta 2004).

Natalia Baranskaja avioitui ensimmäisen kerran 19-vuotiaana mutta erosi miehestään pian valmistumisensa jälkeen vuonna 1932. Toisen kerran Natalia avioitui serkkunsa kanssa 1930-luvun puolivälissä. Mies sai myöhemmin surmansa toisessa maailmansodassa vuonna 1943 ja Natalia jäi yksin kahden tyttärensä kanssa. Baranskaja joutui asumaan toisen maailmansodan aikana pienten lastensa kanssa evakossa Altailla, josta he myöhemmin palasivat takaisin Moskovaan, jossa Baranskaja aloitti myöhemmin uransa kirjallisuuden museoissa. (Ledkovsky 1994: 55.)

2.2. NATALIA BARANSKAJAN TUOTANTO

Baranskaja syntyi keskelle vallankumousten sekasortoa. Hän eli ensimmäisen maailmansodan, bolshevikkien vallankumouksen, kansalaissodan, Stalinin ajan, toisen maailmansodan, Hruštšovin suojasään, Brežnevin pysähtyneisyyden ajan ja lopulta Gorbatsšovin perestroikan. Tämä kaikki heijastuu luonnollisesti myös hänen kirjallisessa työssään. (Tomei 1999: 1277–1278.)

Hänen ensimmäiset kertomuksensa, *Проводы* ('läksiäiset'¹) ja *У Никитских и на Плющихе* ('Nikitskillä ja Pljuštšihalla'¹) julkaistiin Novyj mir–aikakauslehdessä kuuluisalla Tvardovskin toimittajakaudella vuonna 1968 kirjailijan ollessa 60-vuotias. Molemmat Baranskajan tarinat kertovat naisten arkipäivästä ja sen mukana tulevasta kaksoisvelvollisuudesta, heidän rasittavasta yrityksestään tasapainoilla työpaikan ja henkilökohtaisen elämän välillä. (Kelly 1994: 399.)

Vuotta myöhemmin samassa lehdessä julkaistiin Tomein (1999: 1278) sanojen mukaan kirjailijan tavaramerkiksi muodostunut pienoisoromaani *Неделя как неделя* (*Viikko kuin viikko*). Baranskajan maine kirjailijana oli täten osoitettu varsin lyhyen ajan sisällä 1960-luvulla, juuri ennen pysähtyneisyyden aikaa. Tänä päivänä *Viikko kuin viikko* on edelleen Baranskajan tunnetuimpia teoksia ainakin länsimaissa, mutta ei suinkaan ainoa merkittävä.

Vuonna 1977 julkaistiin hänen ensimmäinen tarina- ja novellikokoelmansa *Отрицательная Жизель* ('Negatiivinen Gizelle'¹) ja vielä samana vuonna, pian kokoelman julkaisemisen jälkeen, ilmestyi novelli *Цвет темного меда* ('Tumman hunajan väri'²). Tämän novellin Baranskaja kirjoitti korjatakseen vääryydet, joita hänen mielestään Puškinin vaimo joutui kokemaan elämänsä aikana. Työskennellessään Puškinin Museossa Baranskaja tutustui tämän tuotantoon ja erityisesti hänen vaimonsa, Natalia Nikolaevna Gontšarov, runouteen. Baranskaja on sitä mieltä, että Puškinin tutkijat ja kriitikot eivät

¹ Tekijän oma käännös

ole pelkästään ymmärtäneet väärin Natalia Nikolaevnaa vaan myös parjanneet tätä syyttä. (Tomei 1999: 1277–1278.)

Puškin itse tulee esille Baranskajan tuotannossa vasta vuonna 1982 ilmestyneessä pienoisoromaanissa *Портрет подаренный другу* ('Ystävälle lahjoitettu muotokuva'²). Tähän teokseen on kerätty tutkielmia ja kertomuksia Puškinista niin kaunokirjallisuudesta kuin asiakirjoihin perustuvasta kirjallisuudestakin. Aineistoa teokseen Baranskaja keräsi työskennellessään Puškinin Museossa vuosina 1958–1966. (Baranskaja 1982: 3–4.)

Puškinia käsittelevää teosta edelsi vielä Baranskajan toinen novellikokoelma *Женщина с зонтиком* ('Nainen sateenvarjon kanssa'²) vuodelta 1981. Tähän asti hänen kunnianhimoisin kirjallinen hankkeensa, jota hän itse pitää uransa kulminaatiopisteenä, on hänen ainoa romaaninsa *День поминовения* ('Vainajien muistopäivä'²). Baranskaja kirjoitti romaaninsa vuonna 1989 lähes 80-vuoden ikäisenä. Teos on elävä monumentti hänen miehensä muistolle, kertomus seitsemän naisen elämästä, joiden miehet saivat surmansa toisessa maailmansodassa. Tarinassa kerrotaan venäläisten naisten taistelusta kotirintamalla sodan aikana. (Ledkovsky 1994: 56.) Kellyn (1994: 400) mukaan Baranskajan romaani on harvinainen siinä mielessä, että vain muutamilta naiskirjailijoilta on ilmestynyt teoksia, jotka kuvaavat sota-ajan tapahtumia näin laajalti.

Baranskajan viimeisimpiä kirjallisia töitä ovat omaelämäkerrallinen julkaisu *Автобиография без умолчаний* ('Kaiken kertova omaelämäkerta'²), joka ilmestyi vuonna 1990 emigranttien *Grani* -sanomalehdessä (Tomei 1999: 1279) sekä vuonna 1998 ilmestynyt muistelmateos *Странствие бездомных* ('Kulkurien matka'²). Viimeiseksi kirjalliseksi teokseksi jäi Puškinin kunniaksi julkaistu novellikokoelma «Цвет темного меда. Платье для госпожи Пушкиной» ('Tumman hunajan väri. Puku rouva Puškinille'²), jonka Baranskaja kirjoitti 95-vuotiaana (Novaja Gazeta: 2004).

² Tekijän oma käännös

Baranskaja nähdään kirjailijana, joka kirjoittaa ensisijaisesti oman sukupuolensa edustajille ja käsittelee naisten kohtaloa neuvostoyhteiskunnassa. Tämä yhdistelmä tietysti nostaa esiin feminismi-kysymyksen. Baranskaja itse karttaa termiä feministikirjailija, vaikka ei kielläkään kirjoittavansa juuri naisten kokemasta ahdingosta omassa yhteiskunnassaan, kuten teos *Viikko kuin viikko* todistaa. (Tomei 1999:1283.)

2.3. TEOS "VIIKKO KUIN VIIKKO"

Tomei (1999: 1278) ei ole ainoa, joka nostaa Baranskajan teoksista juuri pienoisromaanin *Viikko kuin viikko* kirjailijan tunnetuimmaksi teokseksi. Samalla kannalla ovat myös mm. Brown (1982: 319), Goscilo (1993: 205), Kelly (1994: 399) sekä Ledkovsky (1994: 56). He kaikki ovat sitä mieltä, että juuri tämä teos herätti eniten keskustelua niin lännessä kuin kirjailijan kotimaassakin ja nosti kirjailijan maailman tietoisuuteen. Goscilon (1993: 206) mukaan teos on käännetty kahdelletoista eri kielelle ja herättänyt huomiota juuri yhteiskunnallisen arvonsa takia.

Pienoisromaanin on kertomus normaalissa työelämässä olevan urbaanin moskovalaisen perheenäidin arkielämästä. Kuten edellä jo mainittiin, teos julkaistiin ensimmäisen kerran kirjailijan kotimaassa *Novyj mir* -aikakauslehdessä vuonna 1969. Monien muiden Baranskajan teosten lailla myös tämän pienoisromaanin julkaiseminen kirjamuodossa viivästyi jopa yli kymmenen vuotta. (Goscilo 1993: 206.)

Baranskajan klassinen teos *Viikko kuin viikko* on kirjoitettu päiväkirjamuodossa, ikään kuin kertoja keräisi yhteen ajatuksiaan viikon ajalta, jotta hän pystyisi täyttämään kyselylomakkeen, joka viikon loputtua tulee palauttaa työpaikalle. Baranskajan kerrontatyylillä on niin haukuttu kuin kiiteltykin hakkaavaksi ja katkonaiseksi. Kerronta luonnehtii päähenkilön, Olgan, elämänsykettä, joka on niin kiireinen, että siihen ei mahdu paljon turhanpäiväisiä seikkoja, vaan kaikki tekstissä käsiteltävät aiheet ovat Olgalle erityisen tärkeitä. Heti alusta lähtien lukija saa käsityksen siitä, mitä tarina pitää sisällään: päähenkilön ainaisen kilpailun aikaa vastaan.

- 1) Juoksen ja juoksen ja kolmannen kerroksen tasanteella törmään Jakov Petrovitšiin. (5)

Näin alkaa Barnskajan teos *Viikko kuin viikko*.

2.3.1. Teoksen tarina ja juoni

Kertomuksen teoriassa voidaan erottaa toisistaan *tarina* (*фабула*) ja *juoni* (*сюжет*³). Toisin sanoen erotetaan toisistaan se, mitä kerrotaan, ja se, miten kerrottu tapahtumamateriaali on järjestetty kertovassa tekstissä. *Tarina* on kertomus sellaisena, millaisena lukijat kuvittelevat sen todella tapahtuneen kertomuksen fiktiivisessä maailmassa. *Juonella* puolestaan tarkoitetaan sitä, miten kertomus esittää tarinan, eli missä järjestyksessä, kenen näkökulmasta jne. (Tammi 1992: 87–89, 91.)

Päiväkirjamuotoon kirjoitetun pienoisoromaanin tarina sijoittuu Moskovaan 1960- ja 1970-lukujen vaihteeseen. Teoksen *Viikko kuin viikko* päähenkilö on nuori urbaani työssäkäyvä perheenäiti, Olga Voronkova, jonka elämää seurataan seitsemän päivän ajan aamusta iltaan. Olga asuu Moskovan esikaupunkialueella sijaitsevassa uudessa kaksiossa yhdessä miehensä Diman ja kahden pienen lapsensa, Kotjan ja Gulkan, kanssa. Olgan työpaikka sijaitsee Moskovan keskustassa ja työmatkoihin perheen äidiltä kuluu päivässä lähes kolme tuntia. Olga Voronkova työskentelee moskovalaisessa instituutissa tutkimusassistenttina. Hän on vastuussa uuden PVC-muovin testauksesta sekä sen raportoinnista. Työpaikan paineet ovat kovat ainaisten kiireiden takia. Olga sai tämän vastuullisen tutkimusassistentin viran suhteellisen nuorena, mihin suuresti vaikutti se, että Olga hallitsee englannin kielen ja pystyy näin työssään seuraamaan myös vieraskielisiä alan julkaisuja.

Tarinassa nousee esille neuvostonaisten kokema kaksoisvelvollisuuden taakka. Barbara Evans Clementsin (1985: 220) mukaan uusi neuvostonainen syntyi 1930-luvun sankarinaisen ruumiillistumasta. Uusi neuvostonainen oli työlleen omistautunut, vaatimaton, rakastava ja äidillinen perheen pää ja sydän. Juuri tällaisena nähdään myös tarinan päähenkilö Olga, jolla on kaikki onnelliseen elämään tarvittavat edellytykset; terveet lapset, hyvä asunto, rakastava, raitis aviomies sekä kiinnostava työ, josta maksetaan

³ Tammi (1992: 88) käyttää venäläisten formalistien käyttämiä käsitteitä *фабула* (*fabula*) ja *сюжет* (*sjužet*)

riittävää palkkaa. Hän on nuori nainen, joka ainakin ulkopuolisen silmin puurtaa väsymättä niin kotona kuin työelämässä hoitaen samalla perheen arkirutiineja ja taloutta. Päiväkirjamuotoon kirjoitettu tarina kuitenkin paljastaa naisen väsymyksen, ahdistuksen ja riittämättömyyden tunteen.

Teoksen tarina punoutuu työpaikalta saadun kyselylomakkeen ympärille. Tähän väestötieteilijöiden laatimaan kyselylomakkeeseen naisten tulee kirjata miten he jakavat ajankäyttönsä viikon ajalta. Teoksen alkumetreiltä, maanantaipäivästä lähtien aina viikon loppuun, sunnuntai-iltaan asti, Olga mielessä pyörii tämä lomake. Viranomaiset haluavat tietää ajankäytön lisäksi mm. naisten perhesuhteet, sairaspäivät, lasten hoitojärjestelyt ja sen, miten he viettävät vapaa-aikansa. Viranomaiset haluavat tarkempaa tietoa naisten päivittäisestä elämästä tunti tunnilta. He haluavat selvittää mm. sen, mikä on syynä ”väestönkasvun riittämättömään tempoon” ja ”naisten haluttomuuteen synnyttää lapsia”.

Teos on saanut nimensä juuri kyselylomakkeen herättämän keskustelun pohjalta, kun naiset keskenään miettivät, miltä ajalta tiedot lomakkeeseen pitäisi kerätä.

- 2) - Какую же неделю подсчитать - вообще или конкретно эту? - спрашивает Шура.
- Любую,- отвечает Люся черная,- разве не все они одинаковы?
- А я не каждую неделю хожу в кино.- У Люськи новые затруднения.
- Что голову ломать,- говорю я,- я беру эту неделю. **Неделя как неделя.** (43)

Mikä viikko lasketaan - tehdäänkö keskimääräinen arvio vai otetaanko aivan konkreettisesti tämä viikko? Šura kysyy.

- Mikä tahansa, tumma Ljusja vastaa, - nehän ovat kaikki samanlaisia.
- Mutta en minä joka viikko käy elokuvissa, Ljuskalla on jälleen uusi ongelma.
- Mitä siinä nyt miettimään, minä sanon, - otan tämän viikon. **Viikko kuin viikko.** (74)

Pienoisromaanista ei ole erotettavissa perinteistä juonen rakennetta. Tarina kerrotaan lukijalle päähenkilön näkökulmasta kronologisessa järjestyksessä, eikä siitä ole erotettavissa sellaista juonta, johon olemme tottuneet mm. perinteisissä salapoliisiromaaneissa. Martens (1985: 36–37) huomauttaa, että juuri minä–kerronta asettaa teoksen juonen rakenteelle tiettyjä rajoitteita (käsitellään kohdassa 3.3.1 Kertoja). Yksistään käytettynä minä–kerronta voi osoittautua kankeaksi eikä se ole tarkoituksenmukainen juonta kuvailtaessa, itse asiassa se voi olla jopa esteenä juonen rakentumiselle, kuten Baranskajan teoksessa. Tästä hyvänä esimerkkinä voidaan pitää

fiktiivisen kertojan (Olgan) tapaa kertoa asioista heti niiden tapahtumisen jälkeen. Hän ei säästele mitään asiaa kertoakseen sen vasta myöhemmin eikä näin juonittele lukijan kustannuksella.

2.3.2. Teoksen vastaanotto Neuvostoliitossa

Tämä kronikka päivittäisistä myötä- ja vastoinkäymisistä urbaanin työssäkäyvän naisen ja äidin elämässä herätti kiistaa enemmänkin sen sosiologisten kuin kirjallisten arvojen takia. Se dramatisoi Olga Voronkovan kiihkeää kamppailua moskovalaisessa arkielämässä. Hänet on saarrettu ns. ”kaksoisvelvollisuus-syndrooman” paineiden alle; jatkuva säälimätön kotitöiden ja ammatillisten vaatimusten kasaantuminen, joiden ratkaisemiseen ei enää riitä 24 tuntia päivässä. *Viikko kuin viikko*, kuten monet muutkin Baranskajan teokset, käsittelee neuvostoyhteiskuntaa kirjailijan omasta näkökulmasta, kirjailijalla on halu kuvittaa ja kertoa lukijoille ihmisluonteen totuuksista, joita hän on itse ajan myötä löytänyt. Tomein mielestä juuri tästä syystä venäläisen lukijan on helpompi lähestyä Baranskajan tekstejä kuin länsimaisten lukijoiden. Vaikka suurin osa Baranskajan lukijoista on Tomein mukaan naisia, ei kirjailija keskity pelkästään naisia koskettavien asioiden käsittelyyn, vaan kirjoittaa yleismaailmallisista aiheista, joita hän käsittelee niin yksinkertaisesti ja suorasukaisesti kuin mahdollista. (Tomei 1999: 1279.)

Baranskajan ”tavaramerkin” julkaisu 1960-luvun lopulla aiheutti melkoista kohua kirjailijan kotimaassa. Tomein mukaan Baranskaja on maininnut, että ennen *Viikko kuin viikko* -teosta Neuvostoliitossa ei ollut julkaistu yhtäkään teosta, ei tosiasioihin perustuvaa julkaisua, saatikka kaunokirjallista teosta, joka olisi käsitellyt naisten vaikeaa asemaa Neuvostoliitossa aikana, jolloin naisella oli laillisesti tasavertainen asema miehiin nähden. Teos kulki kädestä käteen. Se ei suoraan vastusta neuvostosysteemiä eikä keskity pelkästään naisten aseman eriarvoisuuteen, vaan se yksinkertaisesti ilman vaatimuksia yhteiskuntaa kohtaan kertoo naisten arkipäivästä, joka ei ole terveellistä heille itselleen, heidän perheilleen eikä yhteiskunnalle. (Tomei 1999: 1283.)

Länsimaissa tämä teos nähtiin kuvauksena jokapäiväisestä helvetistä neuvostovallan aikana, kun taas Neuvostoliitossa siinä ei nähty olevan mitään erikoista, kaikki kansalaiset

asuvat ja elävät jokapäiväistä elämäänsä kuten Baranskajan teoksen päähenkilö. Neuvostoliitossa virallinen kritiikki haukkui työtä mm. siitä, että miehen roolia käsitellään teoksessa epäsankarimaisesti suhteessa naisiin. Kritiikkiä nostatti myös se, että teos nostaa päivän valoon aiheita, joista tavallisesti ei kirjoitettu, kuten mm. abortti, lasten sairaudet ja alkoholisoituneet aviomiehet. (Ažghina: 2000.)

Jos jokin yksittäinen teos on auttanut nostamaan neuvostoajan naisen aseman yleiseen tietoisuuteen, niin se on juuri tämä Baranskajan teos. Vaikka teoksen *Viikko kuin viikko* vastaanotto lännessä oli positiivista, oli se kirjailijan kotimaassa ja varsinkin kirjallisuuden tutkijoiden piirissä pelkästään kohtalainen. Syynä tähän katsotaan olevan mm. teoksen arkipäiväisyys. Toisten mielestä taas juuri tämä hienostuneisuuden puute, hakkaava kirjoitustyyli ja arkipäivän imitointi toimivat ylläkkeinä teoksen menestymiselle. Neuvostoliitossa Baranskajan teos herätti keskustelua pääasiassa yhteiskunnallisen, ei suinkaan kirjallisen arvonsa takia. (Goscilo 1993: 205–206.)

2.3.3. Teoksen vastaanotto lännessä

Teos sai paljon julkisuutta ulkomailla arkikielisen kirjoitustyyliensä ansiosta. Niin Goscilon (1993: 205) kuin muidenkin kirjallisuuden tutkijoiden mukaan Baranskaja on tunnettu länsimaissa paremmin kuin kotimaassa juuri teoksen *Неделя как неделя* kirjoittajana.

Teos on varsinkin ulkomailla tulkittu feministiseksi teokseksi, mikä on vastoin Baranskajan tarkoituksia. Pienoisromaani on ominainen Baranskajalle, sikäli kuin se kertoo naispäähenkilöstä, joka elää modernissa kaupunkimiljöössä, tuo esille sensitiivisen käsityksen ihmisen psykologiasta ja samalla paljastaa kirjailijan taipumuksen lempeään ironiaan. Nämä ominaisuudet ovat ominaisia Baranskajan kertomuksille, joita on julkaistu eri lehdissä ja jotka on kerätty kahdeksi eri kokoelmaksi⁴. (Ledkovsky 1994: 56.)

Baranskaja sai siis melko paljon huomiota lehdistössä teoksensa ansiosta, mutta kritiikki ei ollut pelkästään positiivista, vaan Baranskaja sai osakseen myös epäedullisempaa

⁴ *Отрицательная Жизель* ('Negatiivinen Gizelle') vuodelta 1977 ja *Женщина с зонтиком* ('Nainen sateenvarjon kanssa') vuodelta 1981.

huomiota, kuten oli odotettavissakin. Tomei (1999: 1282) nostaa esiin sen, että länsimaiselle lukijalle Baranskaja pystyy välittämään tekstinsä vain käännösten välityksellä. Vaikka käännöstyö olisikin hyvin tehty, ei sen kääntäminen länsimaiseen ajatusmaailmaan Tomein mielestä ole kovinkaan helppoa. Hän on sitä mieltä, että länessä *Viikko kuin viikko* on tästä syystä luokiteltu toisarvoiseksi ja tyyliltään kansanomaiseksi ja mielenkiinnottomaksi.

Tomein edellä mainittua näkökantaa tukee Nordin (1997: 88–93) huomautus siitä, että lähdetekstin tarkoitusta ei voida suoraan siirtää kohdekieleen. Sekä lähde- että kohdetilanteessa tekstimaailman ymmärtäminen riippuu vastaanottajan yleistietoudesta sekä hänen kohdekulttuurin tuntemuksestaan ja odotuksistaan. Nord lisää, että lähdetekstin tarkoitus voi historian kuluessa muuttua.

3. KERTOMAKIRJALLISUUS JA TEOKSEN *VIIKKO KUIN VIIKKO* KERRONTATYYPPI

Baranskajan päiväkirjamuotoinen pienoisromaani *Viikko kuin viikko* luokitellaan kertomakirjallisuudeksi. Kertomakirjallisuus pitää sisällään niin romaanit, pienoisromaanit, novellit kuin kertovat runoelmatkin. Baranskajan *Viikko kuin viikko* -teosta luonnehditaan venäjänkielisessä terminologiassa povestiksi (*повесть*), joka voidaan suomentaa uuden venäläis-suomalaisen suursanakirjan (Kuusinen ym.: 1999) mukaan *pienoisromaaniksi*, *kertomukseksi* tai *tarinaksi*.

Kertomakirjallisuudessa fiktiivisten tapahtumien sarjat seuraavat toisiaan. Myös Baranskajan teksti on fiktiivistä kerrontaa, vaikka sitä on luonnehdittu tosiseikkoihin perustuvaksi dokumentiksikin. Kertomakirjallisuus pitää sisällään kommunikaatioprosessin, jossa kertomus välittyy lähettäjältä vastaanottajalle, eli kirjailijalta lukijalle. Toiseksi kerronnan käsite viittaa tässä kommunikaatioprosessissa käytetyn välineen kirjalliseen luonteeseen. Tämä kirjallinen luonne erottaa kertomakirjallisuuden muiden medioiden välittämistä kertomuksista. Kertomakirjallisuus siis esittää tapahtumien jatkumon. (Rimmon-Kenan 1991: 7–8.)

Seuraavaksi tarkastellaan, miten Baranskajan kerrontaa teoksessa *Viikko kuin viikko* voidaan parhaiten luonnehtia, mitä kertovan viestintätilanteen osapuolia teoksesta on löydettävissä ja missä suhteessa nämä osapuolet ovat toisiinsa.

3.1. *KERRONTA BARANSKAJAN TEOKSESSA*

Baranskajan kertomuksen dokumentaarinen arvo kuvauksena 70-luvun urbaanin kaupunkielämän Neuvostoliitosta on itsestäänselvyys kaikille, jotka ovat eläneet maassa tuona aikana. Mitään asiaa ei käsitellä hitaasti ja rauhallisesti, vaan koko kertomus on kirjoitettu preesensissä ja kielenkäyttöä hallitsevat verbit, jotka kuvaavat kiirehtimistä, huolehtimista ja tohinaa. Kuten Baranskaja on itsekin sanonut, lyhyt muoto sopii parhaiten

hänen taidoilleen ja tyyllilleen. Kertomus ensimmäisessä persoonassa on katkonaista ja se luonnehtii erinomaisesti päähenkilön arkipäivää: lyhyitä lauseita, epätäydellisiä dialogeja, olkapään yli heitettyjä huomautuksia sekä vitsejä ja letkautuksia. (Brown 1982: 320.)

- 3) Я **вылетаю** в коридор, но **не успеваю** сделать несколько шагов, как меня окликают - к телефону. Это Дима. Он успокаивает меня: Майе про Котьку сказал, она обещала разобратся. Меня это не утешает.
- Она так и сказала?
 - Да, именно так.
 - А ты ей рассказал, что он говорит?
 - Рассказывать особенно не **пришлось**, но **самое главное сказал...**
- Повесив трубку, **вспоминаю, что не предупредила** Диму о политзанятиях,- ведь **я приду на полтора часа позже**. И заготовок к ужину **не успела** сегодня сделать! А дозвониться в Димин "ящик" нелегко. **Попробую позже**, а сейчас **скорее** к Вале, пока никто не **проскочил** вперед! (33)

Lehahdan käytävään **enkä ehdi** ottaa montakaan askelta, kun minua huudetaan puhelimeen. Siellä on Dima. Hän rauhoittaa minua. On kertonut Maijalle Kotjasta ja tämä on luvannut selvittää jutun. Tieto ei lohduta minua.

- Niinkö hän sanoi?
- Tarkalleen niin.
- Kerroitko hänelle mitä Kotja puhui?
- Yksityiskohtaisesti **en kerennyt**, mutta pääasian **sain sanottua...**

Kun olen laskenut kuulokkeen, **muistan, etten maininnut** Dimalle seminaarista – minähän saavun kotiin **puolitoista tuntia tavallista myöhemmin**. **Enkä ehtinyt** alustavasti valmistella illallista tänä aamuna! Ja Diman ”lokeroon” ei niin vain soiteta! **Yritän myöhemmin** päivällä, nyt **kiireesti** Valjan pakeille, ennen kuin joku toinen **ehättää** edelle. (58–59)

Tammen (1992: 16–18) mukaan kertomuksen tutkimuksessa on totuttu erottamaan toisistaan minä–kerronta ja hän–kerronta, eli kerronta joko ensimmäisessä tai kolmannessa persoonassa. Kertoja voi siis kertoa joko itsestään, eli ”minästä”, tai sitten jostakusta toisesta henkilöstä, eli kolmannesta persoonasta, ”hänestä”. Minä–kerronnalla tarkoitetaan yleensä sellaista kerrontaa, johon tarinan kertoja on itse henkilönä osallistunut, kun taas hän–kertoja ei kuulu kerrotun tarinan tapahtumiin.

Minä–kerronnan ominaispiirteinä voidaan pitää myös runsasta persoonapronominien käyttöä. Varsinkin yksikön ensimmäinen persoona esiintyy tekstissä useasti⁵. Myös muita persoonapronomineja on käytetty runsaasti niin alkuperäisteoksessa kuin

⁵ Alkuperäisteoksessa (я) 651 kertaa. Suomennoksessa (minä) 279 kertaa (pronominit on laskettu eri taivutusmuodoissaan).

suomennoksessakin (kts. liite 2). Alkuperäisessä tekstissä minä-sana esiintyy yli kaksi kertaa tiheämmin kuin suomennoksessa. Ero on selitettävissä sillä, että käännöstekstissä verbin persoonataivutus korvaa useasti alkuperäisessä tekstissä ilmenevän persoonapronominin (kts. kohta 4.2.1.1 Deiktiset elementit).

Minä-kertoja esiintyy kertomuksessa kahdessa eri roolissa, hän toimii havaitsevana henkilönä kerrotussa tarinassa sekä samanaikaisesti kertojana kertoo siitä, mitä on henkilönä kokenut. Tammen sanojen mukaan ”*teksti esittää, kuinka kertoja kertoo, että henkilöt havaitsevat*”. Samassa tekstisegmentissä voi samanaikaisesti esiintyä sekä kertojan diskurssiin (KD), eli kertojan lausumaan esitykseen, että henkilön diskurssiin (HD), eli kertomuksen henkilön itsensä tuottamaan esitykseen kuuluvia ominaisuuksia. (Tammi 1992: 29–31.) Baranskajan tekstistä tälle löytyy useita esimerkkejä.

- 4) Вот я за столом, отодвигаю ящик, чтобы достать дневник испытаний, и тут замечаю на столе анкету. Наверху жирным шрифтом: "Анкета для женщин" - и карандашом в углу: "О. Н. Воронковой"(KD). **Интересно! (HD)** (4)

Lopultakin istun pöydän ääressä, vedän ulos pöytälaatikon ottaakseni koepäiväkirjan ja yhtäkkiä huomaan edessäni kyselylomakkeen. Sen ylälaidassa lukee lihavin kirjaimin ”Kyselylomake naisille” ja yläkulmaan on kirjoitettu lyijykynällä ”O.N.Voronkovalle” (KD). **Mielenkiintoista! (HD)** (11)

Rimmon-Kenan jakaa kerronnan temporaaliset suhteet neljään eri ryhmään. Ensimmäisen ryhmän lähtökohtana on se, että tapahtumat voidaan kertoa vasta, kun ne ovat tapahtuneet, mikä on itsestään selvää. Ensimmäisestä ryhmästä käytetään termiä *jälkikäteen kertominen*. Se on kerronnan yleisin muoto ja siinä kerronta tapahtuu yleensä menneessä aikamuodossa. Tätä muotoa harvinaisempi ryhmä on *etukäteen kertominen*, joka edeltää tapahtumia. Tätä muotoa ei tietysti voida löytää esim. Baranskajan päiväkirjamuotoon kirjoitetusta teoksesta. Kolmas kerronnan tyyppi on *toiminnan kanssa samanaikainen*, josta hyvänä esimerkkinä voidaan pitää teoksen *Viikko kuin viikko* kerrontaa. Tämä kerronnan tyyppi on luonteenomaista selostuksille ja päiväkirjan otteille. Neljänneksi vaihtoehdoksi Rimmon-Kenan nimeää *lomitetun tyyppin*, jossa kerronta ja toiminta eivät ole samanaikaisia, vaan ne vuorottelevat. (Rimmon-Kenan 1991: 114–115.)

Tammi (1992: 18) huomauttaa, että kaunokirjallisuudelle ei suinkaan ole luonteenomaista se, että näkökulman ja kertojan suhde säilyisi vakiona koko tekstin läpi. Tämä käy esille myös Baranskajan tekstissä. Ledkovskyn (1994: 211–212) mukaan ensivilkaisulla pienoisoromaanin *Viikko kuin viikko* kerrontarakenne näyttää jopa epätoivoisen perinteiseltä ja monologiselta. Suora esitys hallitsee kerrontaa voimakkaasti eikä eri kerrontatyylejä ole sekoitettu teoksen kerronnassa.

Tarkemmin tutkittaessa myös Baranskajan tekstissä on yhdistelty eri kerronnan lajeja. Koko teoksessa on tosin vain yksi hetki, jolloin preesensin käyttö korvataan menneellä aikamuodolla ja minä–kerronta muuttuu hän–kerronnaksi; kun Olga keskiviikkoiltana töiden jälkeen löytää itsensä kävelemästä pitkin Moskovon katuja ilman päämäärää. Hän vaipuu muistelemaan aikaa ennen lapsia, kun he Diman kanssa olivat vasta tavanneet. Tässä kohtaa tarinan sisään muodostuu oma tarina, joka on pituudeltaan lähes kolmen sivun mittainen. Se kertoo onnellisesta ajasta, jota ei enää ole olemassa. Kertoja tarkastelee ”mennyttä minäänsä” kuin toista henkilöä ja subjektista tulee objekti ja ”minä” muuttuu ”häneksi” (я → она).

- 5) Все это было, но так давно, так ужасно давно, что мне **кажется будто это была не я, а какая-то ОНА.**

Было так: **ОНА** увидела **его**, **ОН** увидел **ее**, и **они** полюбили друг друга. (27)

Tällaista oli kerran, mutta niin kauan, niin hirveän kauan sitten, että minusta tuntuu **kuin se ei olisikaan ollut minä vaan joku HÄN.**

Näin siinä kävi: **tyttö** näki **pojan**, **poika** näki **tytön** ja **he** rakastuivat. (47–48)

Esimerkissä 5) on havaittavissa, miten myös tarinan sisällä voi olla kerrontaa. Tällaiset sisäkkäiset kertomukset luovat tasojen kerroksisuuden. Sisempi kertomus on aina alisteinen ns. pääkertomukselle, johon se on upotettu. (Rimmon-Kenan 1991: 116.)

Baranskajan pienoisoromaanin kerronta etenee päähenkilön näkökulman välityksellä. Tästä säännöstä ei poiketa kertaakaan tarinan aikana ja vaihteluja tapahtuu vain kertojan käyttämien esitysmuotojen välillä. Kerronnassa siis vallitsee suora esitys, mutta välillä seurataan tapahtumia dialogien välityksellä, kun taas välillä päähenkilön ”ajatukset” ovat keskeisessä asemassa pienoisoromaanin kerronnassa.

6) Kulkiessani takaisin työhuoneeseeni **mietin** pääni puhki, mitä pitäisi tehdä. Ehkä Ljuska voisi pyytää vapaata seminaarista ja suorittaisi joitakin kokeita? (60)

7) - А куда ты завтра собираешься? - спрашивает он с подозрением.
- Ну куда?! На бал!
- Понятно. Просто я подумал, что у вас там что-нибудь такое.
- Может быть, и "такое",- напускаю я туману (**надо же мне спокойно подшить юбку и как-то отделаться от брюк**).- Ты помнишь, я тебе говорила про анкету. Сегодня я должна ее заполнить: завтра придут демографы - анкеты собирать, с нами беседовать...
- А! (**О господи, он, кажется, думает, что ради этой встречи я решила укоротить юбку!**) (54)

Aiotko mennä huomenna jonnekin? hän [Dima⁶] tiedustelee epäluuloisena.

- Minäkö? Minne muka? Tanssimaan!

- Hyvä on. Tuli vain mieleen että teillä voisi olla jotakin erityistä.

- Voi ollakin, yritän harhauttaa (**täytyyhän minun saada helma ommeltua ja jotenkin selvittävä housuista**). - Muistatko kun puhuin sinulle kaavakkeesta. Tänään minun pitää täyttää se, sosiologit tulevat huomenna keräämään ne ja haastattelemaan...

Voi, ei!⁷ (**Hyvä luoja, nyt hän ilmeisesti luulee, että sen takia päätin lyhentää hameen.**) (88–89)

8) Em Em puhuu ja minä kysyn - **itsekseni tietenkini** - mistä syystä minun pitää olla ylpeä; olenkohan minä niin hyvä äiti ja kannattaako minua ihmeemmin kehuskella työntekijänä ja mitä sisältyy käsitteeseen "todellinen neuvostonainen"?! Sitä on turha kysyä Marja Matvejevnalta - hän ei vastaisi. (22)

Juuri ”ajatukset” ovatkin tärkeässä asemassa tarkasteltaessa teoksen kerrontaa. Kerrottuun nykyhetkeen on upotettu Olgan mielessä liikkuvia muistoja, kuvitelmia, kommentteja ja pohdintoja. Ajatukset on joko upotettu tekstiin, tai ne erottuvat dialogista sulkeiden avulla, kuten esimerkissä 7).

3.2. PÄIVÄKIRJAROMAANIT

On tärkeää erottaa toisistaan fiktiivinen minä-kerronta ja ei-fiktiivinen minä-kerronta. On selvää, että joissakin tapauksissa voi olla vaikeaa erottaa, onko teksti fiktiivistä vai ”todellista kerrontaa”. Aito päiväkirja pitää sisällään kirjoittajan, eli päiväkirjan pitäjän ja sen, mitä hän kirjoittaa, eli kerrotun maailman. Kun kyseessä on aito päiväkirja, voi

⁶ tekijän selvennys

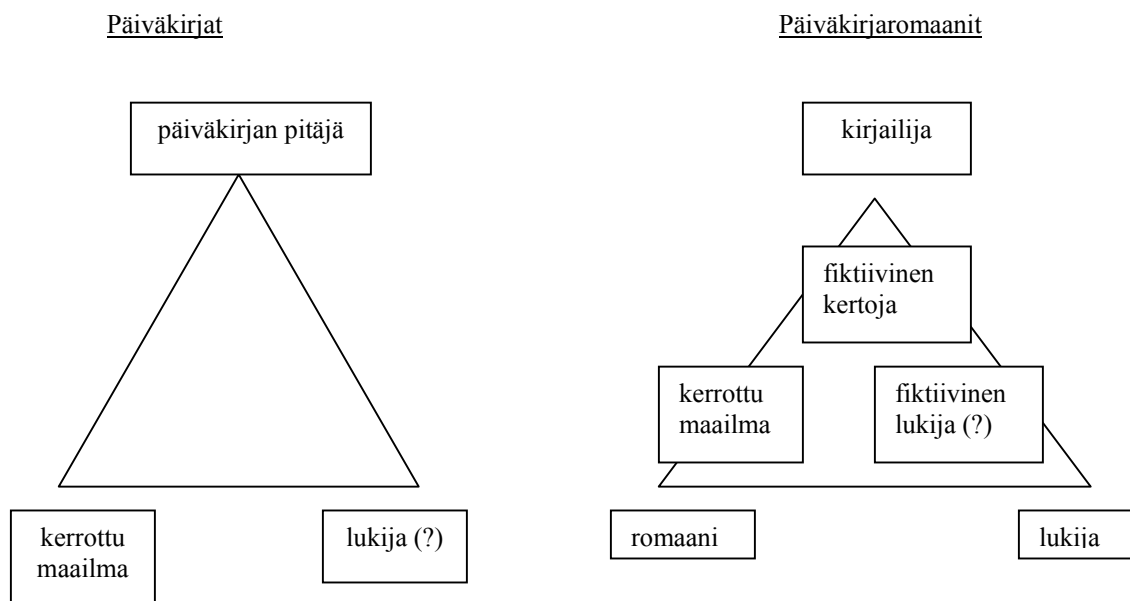
⁷ Alkuperäisessä A! on tulkittava miehen repliikiksi (”Aha! / Vai niin! / Ai jaha! / Ymmärrän!” tms.), eikä osaksi naisen ajatusta, minkä kuvan saa käännöksestä.

kirjoittaja pitää kirjoituksensa täysin salassa, tai halutessaan näyttää sen toiselle osapuolelle. Päiväkirjaromaani taas pitää sisällään päiväkirjan pitäjän, joka on fiktiivinen henkilö, fiktiivisen ympäristön sekä mahdollisen fiktiivisen lukijan. Fiktiivinen päiväkirja on siis fiktiivisen kirjoittajan tuotos, vaikka tosiasiaassa tekstin kirjoittaja on todellinen kirjailija, joka tekee tekstin todelliselle lukijalle. (Martens 1985: 32–33.)

Baranskajan kirjoittamassa teoksessa Olga on fiktiivinen päiväkirjan pitäjä, eli fiktiivinen kertoja, joka kertoo fiktiivisen ympäristönsä tapahtumista viikon ajalta. Fiktiivisen lukijan määrittely voi olla hankalaa, jos sitä ei erikseen teoksessa mainita. Baranskajan teoksessa fiktiivisenä lukijana voidaan pitää sosiologeja, joille Olgan täytyy palauttaa kyselylomake täytettynä viikon kuluttua. Olga alkaa siis pitää päiväkirjaa heitä varten.

Kaavio 1. havainnollistaa sen, miten päiväkirjaromaani eroaa aidosta päiväkirjasta. Päiväkirjaromaani ”pitää sisällään” aidon päiväkirjan tekijät, päiväkirjan pitäjä on vain muuttunut fiktiiviseksi kertojaksi.

Kaavio 1. Päiväkirjaromaani (Martens 1985: 33)

Baranskajan pienoisromaani sisältää monia ominaispiirteitä, jotka viittaavat siihen, että teos voidaan luokitella päiväkirjaromaaniksi. Aivan malliesimerkkiä päiväkirjaromaanista se ei kuitenkaan edusta, sillä se täyttää vain tietyt Martensin teoksessaan *The Diary Novel* päiväkirjaromaanille esittämät tunnuspiirteet.

Päiväkirjaromaaneilla on tiettyjä yhtenäisiä tunnusmerkkejä, joista Martensin (1985: 4–26) mukaan hallitsevimpiä ovat tietysti päiväkirjamuoto, eli tarkemmin sanottuna minä–kerronta, jossa kertoja kertoo tapahtumista tietyn väliajoin pääasiallisesti itselleen. Toisin sanoen päiväkirjaromaanien kerronta on fiktiivistä kerrontaa, jossa tapahtumat etenevät päivä päivältä minä–kerronnassa eikä kertoja varsinaisesti osoita kertomustaan fiktiiviselle vastaanottajalle, mikä on ominaista myös Baranskajan teokselle. Tämän lisäksi päiväkirjaromaanille on tyypillistä päivittäinen järjestyksessä etenevä kerronta, josta muodostuu teoksen ajallinen yhtäjaksoisuus. Tämä päivittäinen järjestys on selkeä myös teoksessa *Viikko kuin viikko*, jossa kappaleet on nimetty viikonpäivien mukaan. Martens huomauttaa, että päiväkirjamuodossa tapahtuvalle kerronnalle on ajallisen yhtäjaksoisuuden lisäksi ominaista se, että kerronta tapahtuu välittömässä imperfektissä. Kirjoittaja kertoo mitä hänelle on tapahtunut sen jälkeen, kun hän viimeksi kirjoitti, tai mitä ajatuksia tai odotuksia kirjoittaja on viimeisen kirjoituskerran jälkeen havainnut. Baranskajan teoksessa tapahtumat etenevät imperfektin sijaan preesensissä. Tältä osin teos ei siis vastaa päiväkirjaromaanin tunnusmerkkejä.

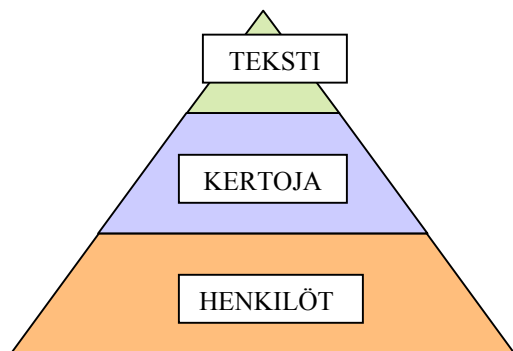
Martens (1985: 6–7) huomauttaa, että on hyvin hankalaa määritellä tarkasti päiväkirjaromaanin genreä. Päiväkirjaromaanilla, kuten muillakin genreillä, on hyvin häilyvät rajat. Tästä syystä esim. Baranskajan teos voidaan luokitella päiväkirjaromaaniksi vaikka se ei täytäkään kaikkia päiväkirjaromaaneille asetettuja vaatimuksia. Päiväkirjamuodossa kirjoitettu fiktiivinen kertomus voi ajallisesti edetä joko pelkästään johdonmukaisesti päivä päivältä, tai siihen voi olla sekoittuneena takautuvaa kerrontaa. Baranskajan teoksessa kieli on pääasiallisesti preesensissä tapahtuvaa fiktiivistä kerrontaa, mutta siihen on yhdistetty myös takautuvaa kerrontaa, jolloin myös minä–kerronta muuttuu hän–kerronnaksi (kts. esim. 5) sivulla 18).

3.3. KERTOIVAN VIESTINTÄTILANTEEN OSAPUOLET

Kertomakirjallisuudessa, eli kertovassa fiktiossa, ajatellaan Tammen mukaan olevan mukana kolme erilaista agenttia. Tammi nimittää niitä *kertojaksi* (Olga), *henkilöiksi* (Olga, Dima, lapset) ja *tekstiksi*. Baranskaja itse kirjailijana on tässä tapauksessa vasta tekstin tuottanut agentti, eli *tekijä*. Fiktiiviset tapahtumat välittyvät lukijalle siten, että fiktiivisen tarinan henkilö / henkilöt havaitsevat fiktiivisen maailman, josta kertoja kertoo ja teksti esittää sen, miten kertoja kertoo henkilöiden havaitsevan. (Tammi 1992: 10.)

Kertovan viestinnän osapuolet ovat Tammen (1992:12) mukaan keskenään hierarkkisessa suhteessa. Henkilöt ovat alisteisia kertojalle sillä perusteella, että kertoja voi kertoa henkilöistä, mutta henkilöt eivät voi kertoa kertojasta. Kertoja on puolestaan alisteinen tekstille, sillä kertoja on vain fiktiivinen agentti jonkun toisen kirjoittamassa tekstissä.

KAAVIO 2. Viestinnän osapuolten hierarkkiset suhteet.

3.3.1. Kertoja

Tärkeää on sisäistää se, että kertomakirjallisuudessa eli fiktiossa, kertoja ei voi koskaan olla tekijä. Padučevan (1996: 200–202) mukaan tärkeimpiä kysymyksiä kerronnan kuvauksessa on se, kenen ”ääni” kertomuksessa kuuluu. Äänellä tarkoitetaan tässä sitä, kuka kertomuksessa vastaa normaalin puhetilanteen puhujaa, eli kuka kertomuksessa on puheen subjekti. On selvää, että tekstin tekijä, tässä tapauksessa Baranskaja, ei voi olla kertomuksessa puheen subjekti, sillä hän on kertomuksen ulkopuolinen tekijä (todellinen tekijä), jonka ääni ei voi kuulua suoraan tekstissä. Kuten Tammi (1992: 12) asian toteaa, ei

kirjailija voi itse kertoa mitään teoksessaan. Kirjailija voi ainoastaan kirjoittaa tekstin, joka esittää kuinka fiktiivinen kertoja kertoo.

Kerrottu maailma, eli kaunokirjallisuudessa fiktiivinen maailma, välittyy lukijalle aina jostain tietystä näkökulmasta. Fiktiivisessä maailmassa etenevä tapahtumien sarja voi edetä kronologisessa järjestyksessä, mutta samanaikaisesti tapahtumat voidaan nähdä joko vain yhdestä tai vastaavasti useasta eri näkökulmasta tai useamman kuin yhden henkilön tajunnan kautta. Myös henkilöiden havainnot voidaan välittää useamman kertojan äänellä. (Tammi 1992: 91.)

Kuten aikaisemmin on todettu, Baranskajan tarina on kirjoitettu päiväkirja muotoon ja luonnollisesti se on kirjoitettu minä-kertojan näkökulmasta, kertoja kertoo, mitä tekstissä esiintyvä henkilö havaitsee. Tässä tapauksessa siis tarinaan osallistuva henkilö toimii samanaikaisesti tarinan kertojana, eli Olgalla on kertojan rooli, mutta samalla Olga säilyttää henkilön roolin suhteessa tekstiin. Tästä johtuen tarinassa esiintyvien asioiden käsittely on yksipuolista ja siten mahdollisesti myös epäluotettavaa.

Kuten Rimmon-Kenan (1991: 127) asian ilmaisee, on kertoja luotettava vain, jos lukijan oletetaan pitävän totuudenmukaisena kertojan tapaa välittää tarinansa ja kommentoida sitä. Epäluotettavana kertojaa pidetään siinä tapauksessa, että lukijalla on syytä suhtautua tähän tietyin varauksin. Tällaisiksi keskeisiksi epäluotettavuutta herättäviksi lähteiksi voidaan Rimmon-Kenanin mukaan nimetä mm. kertojan tietämyksen rajoittuneisuus, asianosaisuus ja ongelmallinen arvomaailma. Martens (1985: 37) huomauttaa, että kirjailija pystyy vaikuttamaan siihen, onko kertoja lukijan mielestä luotettava vai ei. Kirjailija voi joko tukea kertojaa ja tämän diskurssia, tai vastaavasti kirjailija pystyy horjuttamaan kertojan luotettavuutta.

Teoksen *Viikko kuin viikko* lukijalle jää vaikutelma luotettavuudesta, vaikka kyseessä onkin minä-kerronta ja kerronta tapahtuu vain yhden kertojan näkökulmasta. Luotettavuuden vaikutelma syntyy lukijalle Baranskajan luomalla päiväkirjanomaisella kerrontatyylillä. Lukija olettaa automaattisesti päiväkirjan pitäjän kirjoittavan totuudenmukaisesti omista

tunteistaan ja havainnoistaan. Hän kirjoittaa vain itselleen, eikä hänen näin ollen tarvitse vakuuttaa tai miellyttää ulkopuolisia lukijoita.

3.3.2. Henkilöt

Fiktiiviset henkilöt ovat kirjailijan luomia hahmoja, jotka ovat autonomisia kokonaisuuksia ja muistuttavat niin fyysisiltä kuin psyykkisiltäkin ominaisuuksiltaan ihmistä. Vaikka henkilöahmot eivät suinkaan ole ihmisolentoja sanan kirjaimellisessa merkityksessä, on ne kuitenkin muotoiltu lukijan ihmiskäsityksen pohjalta. Tästä syystä ja tässä suhteessa henkilöahmot ovat ihmisten kaltaisia. (Rimmon-Kenan 1991: 45.)

Lukija kokoaa erilaisista tekstiin sirotelluista viitteistä kokonaiskuvan tarinan henkilöahmoista. Henkilö rekonstruoidaan niin ulkoisten olemusten kuin persoonallisuudenkin piirteiden mukaan. Henkilön ulkonäkö, tämän päivittäiset rutiinit sekä suhteet ystäviin, aviopuolisoon, johtajaan tai työkavereihin ovat tällaisia kokonaiskuvan luoja. Näitä henkilökuvan aineksia keräämällä ja liittämällä niitä tiettyyn henkilöahmoon lukija siis muodostaa tietyn kuvan. Keskeisiä liitännän periaatteita ovat *toisto*, *kaltaisuus*, *kontrasti* ja *implikaatio*. Henkilöahmon tietyn käyttäytymistavan toistuvuus houkuttelee lukijan leimaamaan sen henkilön luonteenpiirteeksi. Esimerkiksi päähenkilö Olga aamuiset myöhästelyt voisivat helposti saattaa lukijan ajattelemaan, että tämä ei pysty organisoimaan ajankäyttöään, tai että hän ei suhtaudu työhönsä riittävän huolellisesti. Käyttäytymisen samankaltaisuus eri tilanteissa luo sekin pohjaa yleistyksille: Olga aliarvioi itseään ylempiarvoisten henkilöiden läsnä ollessa, mikä antaa kuvan siitä, että hän olisi epävarma itsestään. Sama yleistys on ominaista kontrastille. Neljäs ja viimeinen liitännän periaate on implikaatio. Implikaation ollessa kyseessä lause itsessään sisältää tausta-ajatuksen; esim. Olga haukottelee – hän on väsynyt. (Rimmon-Kenan 1991: 49–53.)

Henkilöahmot voidaan luokitella Forsterin (1963: 75) mukaan piirteidensä perusteella ”litteiksi” tai ”täyteläisiksi” henkilöahmoiksi. Litteät henkilöahmot ovat ns. karikatyyreja. Puhtaimmillaan ne rakentuvat yhden idean tai luonteenpiirteen varaan, jolloin ne voidaan kuvata yhdellä lauseella. Tällaiset henkilöahmot eivät yleensä kehity

tarinan edetessä ja usein ne ovat tarinan sivuhenkilöitä. Sivuhenkilöillä on usein jokin tietty funktio. Sivuhenkilöt voivat edustaa esim. jotain tiettyä yhteiskunnallista miljöötä, jossa tarinan päähenkilö samanaikaisesti toimii. Esimerkiksi Baranskajan teoksessa Maria Matvejevna (M.M) edustaa neuvostonaista, joka laittaa politiikan ja työnteon ihmissuhteiden edelle.

Vastaavasti Forsterin (1963: 75) mukaan täyteläiset henkilöahmot ovat litteitä henkilöahmoja monipuolisempia. Heillä on useampia ominaisuuksia ja he kehittyvät toiminnan edetessä. Täyteläiset henkilöahmot ovat usein tarinan päähenkilöitä ja tarinan edetessä lukija huomaa henkilöahmon kehittyvän.

Teoksen *Viikko kuin viikko* päähenkilö Olga on erinomainen esimerkki juuri Forsterin kuvaamasta täyteläisestä henkilöahmosta. Teoksen kerronnan edetessä lukijalle muodostuu selkeä kuva tästä nuoresta naisesta, joka pyrkii tasapainottelemaan työn ja kodin välillä. Alussa lukija saa käsityksen väsymättä puurtavasta päähenkilöstä, joka valittamatta hoitaa työnsä niin kotona kuin työpaikallaankin. Tarinan edetessä lukijalle kuitenkin selviää, että ei myöskään Olga ole kaikki jaksava työssä käyvä perheen äiti, vaan tarinassa käsitellään mm. naisen väsymyksen, ahdistuksen ja riittämättömyyden tunteita.

Tammi (1992: 91–92) huomauttaa siitä, että kertomuksen henkilöt eivät suinkaan ole ainoita, jotka tulkitsevat kerrottua. Tekstin ulkopuolella lukija etenee aikatasosta toiseen pitkin kerronnan jatkumoa ja luo tekstiin sisältyvien merkkien avulla siinä kerrotun tarinan.

3.3.3. *Teksti*

Tammen mukaan kertojan yläpuolella, toisin sanoen hierarkkisen rakenteen huipulla, on teksti, joka esittää itse kertomisen aktin. Tämä on välttämätöntä, jotta voidaan puhua fiktiosta, muussa tapauksessa kyse olisi ei-fiktiivisestä kertomuksesta. Eli kuten jo aikaisemmin on todettu, kirjailija ei voi kertoa mitään, hän voi ainoastaan tehdä tekstin, joka taas kertoo, miten fiktiivinen kertoja kertoo. Näin ollen kertoja, henkilöt ja teksti ovat

keskenään hierarkkisessa suhteessa. Henkilöt ovat alisteisia kertojalle ja kertoja on alisteinen tekstille. (Tammi 1992: 10–12.)

Mikä on tekstin suhde tarinaan (фабула) ja kerrontaan (повествование)? Rimmon-Kenan (1991: 57) keskittyy kolmeen tekstuaaliseen tekijään: *aikaan (время)*, *luonnehdintaan (характеристика)* ja *fokalisointiin (фокализация)*. Kaksi ensin mainittua ovat suhteessa tarinaan kun taas kolmas, eli fokalisointi on suhteessa tekstiin. Seuraavaksi käsitellään edellä mainitun jaottelun pohjalta kutakin tekstuaalista tekijää.

3.3.3.1. Aika

Kertova teksti esittää miten aika koetaan. Rimmon-Kenanin mukaan aika ei kuitenkaan ole pelkästään lukuisten fiktiivisten kertomusten toistuva teema, vaan se on myös sekä tarinan, että tekstin ainesosa. Sanallinen kertomus on omanlaisensa juuri siksi, että siinä aika muokkaa sekä kieltä että tarinan tapahtumia. Juuri tästä syystä kertomakirjallisuuden aika voidaankin määritellä tarinan ja tekstin kronologiasuhteiksi. (Rimmon-Kenan 1991: 58.)

Puhuttu kieli on akustis-vokaalista ja se on luonteeltaan ajassa etenevää katoavaa liikettä. Kirjoitettu kieli on vastaavasti visuaalis-spatiaalista ja se on melko atemporaalista, mikä tarkoittaa, ettei se ole juuri lainkaan ajallisesti organisoitunutta. Kirjoitetussa kielessä lukijan on mahdollista palata takaisin jo kerran luettuun osaan, mikä ei taas ole mahdollista puhutussa kielessä. Puhutussa kielessä on tavallista esittää kertomus aikajärjestyksessä. Kirjoitetussa kielessä tätä järjestystä voidaan halutessa muuttaa vaikka päinvastaiseksi. (Tiittula 1992:21.)

Aikaa voidaan tarkastella kolmelta eri kannalta, jotka kartoittavat tekstin ja ajan suhdetta. Näitä ovat *järjestys (порядок)*, *kesto (длительность)* ja *frekvenssi (частотность)*. *Järjestystä* koskevat väitteet vastaavat kysymykseen ”koska?”. *Järjestystä* tutkittaessa tarkastellaan tarinan tapahtumien järjestyksen ja niiden tekstuaalisen sijainnin suhteita. *Kestoa* koskevat väitteet vastaavat kysymykseen ”miten kauan?”, eli tarkastellaan miten tapahtumiin oletettavasti kulunut aika ja niiden kerrontaan uhrattu tekstin määrä on suhteutettu. *Frekvenssiä* koskevat väitteet vastaavat kysymykseen ”kuinka usein?”, eli

miten usein tietty tapahtuma esiintyy tarinassa ja miten usein se kerrotaan tekstissä. (Rimmon-Kenan 1991: 60–61.)

Kuten aikaisemmin mainittiin, Baranskajan teos on kirjoitettu päiväkirjamuotoon, joka ajallisesti seuraa päivittäisiä tapahtumia seitsemän päivän ajalta. Tässä tapauksessa tekstin järjestys noudattaa peräkkäisyyttä, ja pääasiallisesti tapahtumat seuraavat toisiaan kronologisessa järjestyksessä, eli tekstuaalinen sijainti seuraa tarinan tapahtumien järjestystä. Ainoastaan kerran kerronta ”palaa” aikaan, jossa muistellaan sitä, mitä tapahtui tarinaa edeltävänä aikana. (kts. esim. 5) sivulla 18).

Tästä edellä esitetystä epätahtisuuden lajista sekä Rimmon-Kenan (1991: 63), että Tammi (1992: 90) käyttävät Genetten termiä *analepsis*, eli *takauma*. Edellä mainitun esimerkin esittämässä tapauksessa *analepsis* on ikään kuin tarina tarinan sisällä. Teoksen päähenkilö Olga kertoo pienen tarinan vuosien takaa, jonka avulla lukija saa tietää lisää päähenkilön menneisyydestä. Tässä tapauksessa suodattimena ovat kertojan muistot, eikä se riko kertomuksen kronologiaa. Muistaminen on osa kertomuksen lineaarista etenemistä. Tässä tapauksessa vain muiston sisällössä on kyse menneessä ajassa tapahtuneesta, kun taas itse muisteluprosessi tapahtuu tarinan nykyhetkessä.⁸

Tekstin kestoa on hankala kuvata, sillä sitä ei voida millään tavoin mitata. Ainoa tällainen aidosti ajallinen mitta onkin lukemiseen käytettävä aika, mikä sekin vaihtelee lukijasta toiseen. Tästä syystä on vaikeaa löytää jokin tietty normi, jonka suhteen keston muutokset voitaisiin kuvata. Mikään tapahtuma tai minkään tapahtuman kielentäminen ei voi säätää lukemisen kestoa, joten ei ole myöskään mahdollista asettaa näiden keston suhteelle mitään normia. Täydellistä vastaavuutta ei edusta edes katkelma dialogista, joita Baranskajan tekstissä käytetään paljon. Useasti dialogia voi kuitenkin pitää esimerkkinä tekstin keston ja tarinan keston ajan vastaavuuksista. (Rimmon-Kenan 1991: 67–73.)

Kestosta puhuttaessa tarkastellaan siis sitä, miten tapahtumiin oletettavasti kulunut aika ja niiden kerrontaan uhrattu tekstin määrä on suhteutettu toisiinsa. Baranskajan teoksessa

⁸ Päiväkirjamuotoon kirjoitettu teos voi siis sisältää *analepsiksia* mutta ei *prolepsiksia*, eli ennakoiteja. Rimmon-Kenanin (1991:63) mukaan *prolepsikset* ovat harvinaisempia kuin *analepsikset*.

jokainen luku vastaa yhtä vuorokautta. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisen luvun voisi olettaa olevan yhtä pitkä, sillä niiden sisältämä aika on aina sama. Niin ei kuitenkaan ole. Sanamääriltään lukujen pituudet vaihtelevat suuresti toisistaan (kts. liite 1). Kun teoksessa olevia lukuja verrataan keskenään sanojen perusteella, on pisin päivä maanantai (3859 sanaa, 24 % koko teoksen sanamäärästä⁹) ja lyhin päivä lauantai (923 sanaa, 6 % koko teoksen sanamäärästä¹⁰). Kuten mainittiin, kertova teksti esittää sen, miten aika koetaan. Tämä voi kuvastaa sitä, miten viikon ensimmäinen työpäivä koetaan loputtoman pitkäksi, kun taas viikon ensimmäisenä vapaapäivänä aika tuntuu lentävän siivillä.

Kerronnassa on havaittavissa keston vaihteluita, nopeutuksia ja hidastuksia, jotka ovat tapahtuman tärkeyden indikaattoreita. Yleensä kerronnassa tärkeät tapahtumat kerrotaan yksityiskohtaisesti, eli hidastetusti, kun taas vähemmän tärkeät kerrotaan tiivistäen, eli nopeuttaen. (Rimmon-Kenan 1991: 67–73.) Baranskajan pienoisromaanissa ei esiinny tiettyä teemaa, jota järjestelmällisesti käsiteltäisiin yksityiskohtaisesti tai vastaavasti tiivistäen. Samoja aiheita voidaan kuvata yhtenä päivänä hyvinkin yksityiskohtaisesti ja seuraavana päivänä sama aihe ohitetaan tiivistäen. Tällä tavoin Baranskaja saa luotua vaikutelman siitä, että tiettyinä päivinä tietyt asiat ovat tärkeitä päähenkilölle. Jonain päivänä työntekoon paneudutaan erityisellä innolla ja sitä kuvataan yksityiskohtaisesti ja seuraavana päivänä mieleen jää erityisen hankala kotimatka. Seuraavat esimerkit (9 ja 10) kuvaavat kahta eri tapaa käsitellä päähenkilön kotimatkaa. Samaa asiaa voidaan käsitellä joko hidastaen:

- 9) Lopultakin Sokolin asema. Kaikki hyppäävät pystyyn ja ryntäävät kohti kapeita portaita. Minä en pysy muitten vauhdissa, maitopakkaukset ja kananmunat kassissani eivät salli. Laahustan joukon hännillä. Kun lähestyn pysäkkiä, jonoa on noin kuuden bussilastin verran. Yrittäisinkö ängetä jo täysinäiseen? Entä kassit? Kaikesta huolimatta yritän työntyä kolmanteen bussiin. Mutta kassit estävät minua saamasta mistään otetta, jalkani lipeää korkealta askelmalta, satutan polveni ja sillä hetkellä bussi lähtee liikkeelle. Ihmiset huutavat ja minäkin vikisen. Bussi pysähtyy, vanha setä, joka seisoo oven vieressä, tarttuu minuun ja kiskoo sisään. Polveeni koskee ja kassissa on varmaan munakokkelia. Lohdutukseksi minulle annetaan istumapaikka. Siinä voinkin silmäistä polveani ja reikää sukassani, joka on aivan verinen ja kurainen. Avaan kassin ja totean, että vain muutama muna on särkynyt ja yksi maitopakkaus litistynyt. Sukkien kohtalo harmittaa, maksoivat neljä ruplaa! (76)

⁹ Suomensuomen kaksiosiosessa 3761 sanaa ja 26 %.

¹⁰ Suomensuomen kaksiosiosessa 906 sanaa ja 6 %.

tai vastaavasti tiivistäen:

- 10) Mitään taksia ei kuitenkaan osu kohdalleni, selvä se, ja juoksen trollikkapysäkille asti, sitten juoksen rullaportaita metroon, sitten bussille... Läkähdyksilläni ja hikisenä törmään kotiin yhdeksän paikkeilla. (64–65)

Baranskajan teoksessa esiintyy tiivistyksen lisäksi joidenkin asioiden kokonaan pois jättämistä. Päiväkirjaromaanissa poisjätöt ovat helposti havaittavissa, kun tietyn ajan tapahtumista ei kerrota lukijalle lainkaan. Tästä esimerkkinä voidaan mainita maanantai-ilta, jota teoksessa ei käsitellä lainkaan. Lukijalle jää avoimeksi mitä tapahtuu kotimatkan jälkeen.

Frekvenssi siis kertoo sen, miten usein tietty tapahtuma esiintyy tarinassa ja miten usein se kerrotaan tekstissä. Tarinan tapahtumien toistosuhteet voivat olla *singulatiivisia*, *repetitiivisiä* tai *iteratiivisiä*. *Singulatiivilla* tarkoitetaan, että tarinassa kerrotaan kerran mitä kerran tapahtui, tai *n* kertaa mitä tapahtui *n* kertaa. Tämä on yleisin kerronnan muoto, ja Baranskajan teksti käyttää vain singulatiivisia kerronnassaan. Vähemmän yleisiä ovat siis *repetitiivi*, eli kerrotaan *n* kertaa, mitä tapahtui kerran sekä *iteratiivi*, eli kerrotaan kerran mitä tapahtui *n* kertaa. (Rimmon-Kenan 1991: 73–75.)

3.3.3.2. Luonnehdinta

Luonnehdinnasta puhuttaessa pyritään määrittelemään henkilöahmojen ilmentymiä tekstistä. Lukija kerää tekstistä ns. henkilöindikaattoreita, joiden avulla hän luo kuvan tarinan henkilöistä. Näitä henkilöahmon tekstuaalisia ilmentymiä on kahta perustyyppiä; suora määrittely sekä epäsuora esittäminen. Suorassa määrittelyssä luonteenpiirre ilmaistaan adjektiivilla (esim. ”Ljuska on niin kiltti, osaaottava”), abstraktilla substantiivilla (esim. ”hänen suorasukaisuutensa”) tai muuntyyppisellä substantiivilla (esim. ”olette yksinkertaisesti taikuri”) tai jonkin muun sanaluokan sanalla (esim. ”hän ajattelee vain itseään”). (Rimmon-Kenan 1991: 77–78.)

Suora määrittely on ominaista Baranskajan tekstille ja esimerkkejä luonnehdinnan suorasta määrittelystä löytyy hänen tekstistään useita. Suora määrittely sopii lyhyeen

pienoisromaanin taloudellisuutensa takia, samalla se säätelee helposti lukijan suhtautumista henkilöhahmoihin. Tässä tapauksessa on kuitenkin muistettava se, että luonnehdintoja ei voida pitää täysin luotettavina, sillä piirteitä käsitellään vain kertojan / päähenkilön, eli tässä tapauksessa Olgan, näkökulmasta.

- 11) Me kaikki kunnioitamme Marja Matvejevnaa. Pidämme hänen **rehdistä luonteestaan**. Mutta hänen kanssaan on täysin mahdotonta keskustella vakavista aiheista. Tiedämme jo etukäteen kaiken mitä hän tulee sanomaan. Pidämme häntä vanhana "**idealistina**": hän vaikuttaa jotenkin **abstraktilta**. Tavallista elämää hän ei yksinkertaisesti tunne - hän leijuu sen yläpuolella korkeuksissa kuin lintu. Hänen elämäkertansa on **erikoislaatuinen**: tuotantokommuuni kolmekymmentäluvun alussa, neljäkymmentäluvulla rintama ja poliittinen osasto. Hän asuu yksin, tyttäret on aikoinaan kasvatettu lastenkodissa, jo kauan heillä on ollut omat lapsensa. Marja Matvejevnaa **kiinnostaa vain työ, sekä tuotannollinen että poliittinen**. Hän on jo seitsemänkymmentä. (21)

Suoran määrittelyn lisäksi voi tekstissä käyttää epäsuoraa esittämistä, jolloin luonteenpiirrettä ei mainita suoraan, vaan se näytetään ja havainnollistetaan eri tavoin. Rimmon-Kenanin (1991: 79–86) esiin nostamia tapoja ovat mm. *toiminta, puhe, ulkoinen olemus* ja *ympäristö*. Toiminnan piiriin voidaan katsoa kuuluvaksi niin ainutkertaiset teot kuin tavanomaiset toiminnotkin.

- 12) Hän [Ljuska¹¹] **flirttailee** uuden **laborantin kanssa, voihtii ja voivottelee** katsellessaan pelottavia varoituskylttejä VAARA! KORKEAJÄNNITE! aivan kuin näkisi ne ensimmäisen kerran. (40)

Henkilön puhe voi ilmentää yhtä tai useampaa luonteenpiirrettä. Tämä voi olla keskustelua ääneen:

- 13) Mitä typeryyksiä te puhutte, Ljusja! Marja Matvejevna puuskahtaa. - Ette saa ajatella noin, Olga. Teidän pitää olla ylpeä siitä, että olette hyvä äiti ja lisäksi vielä hyvä työntekijä. **Olette todellinen neuvostonainen!** (22)

tai hiljaa mielessä:

- 14) Kurjaa etten ehtinyt varoittaa Dimaa seminaarista. Miten hän pärjää lasten kanssa? Mitä hän antaa niille ruuaksi kun olen poissa? En kerennyt valmistaa aamulla mitään illallista varten... Miten Kotja voi eilisten koettelemustensa jälkeen? En ole vakuuttunut etteikö

¹¹ Tekijän selvennys

Maija Mihailovna olisi saattanut aiheuttaa hänelle uusia turhia harmejä asiaa "selvitellessään"... (64)

Ulkoisten piirteiden käyttö on piirteiden kuvaamisessa perinteisin tapa, ja sitä on käytetty niin kauan kuin kertomakirjallisuutta on ollut. Ulkoisia piirteitä kuvatessa voidaan kertoa piirteistä, joille henkilö ei voi mitään (esim. pituus, silmien väri, nenän muoto) ja toisaalta piirteistä, jotka ovat henkilöstä itsestään riippuvaisia (esim. kampaus, vaatetus jne.). (Rimmon-Kenan 1991: 79–86.)

Baranskajan teoksessa ulkoisten piirteiden käyttö henkilöitä kuvattaessa on varsin vähäistä. Liiallista naisellisuutta ei 1960-luvun Neuvostoliitossa arvostettu. Ulkomuotoon tai vaatetukseen ei sosialistisen realismin aikana tullut kiinnittää liikaa huomiota, mikä näkyy myös tekstistä. Natalia Baranskaja tuo kuitenkin hienovaraisesti esiin myös naisten peitetyn halun olla naisellisia sekä näyttää ja tuntea itsensä kauniiksi. Vaatteisiin Olgan kaltaisilla perheenäideillä ei ole varaa, mutta vanhoista vaatteista saa pienellä vaivalla uuden veroisia. Tekstistä käy ilmi, miten Olga on tyytymätön omaan poikamaiseen ulkonäköönsä ja toivoo, että olisi sellaisella naamalla syntynytkin pojaksi. Ruokatunnilla hän poikkeaa kampaajalla ja päättää leikkauttaa tukkansa lyhyeksi.

- 15) Lenja¹² napsuttelee saksia, mumisee jotain itsekseen, kääntelee ja taivuttelee päätäni kevyellä sormien kosketuksella, sitten hän surisuttaa konetta, pöyhii hiuksia kammalla ja sanoo viimein riisuttuaan liinan:
- Nyt voitte katsoa
- Avaan silmäni ja näen veikeän nuoren tytön, hymyilen ja tyttö hymyilee takaisin. Nauran, Lenja myös. Katson häntä ja huomaan, kuinka hän ihastelee työnsä jälkiä.
- No, miltä näyttää?
 - Erinomaiselta, olette yksinkertaisesti taikuri! (43)

Ulkoisten piirteiden käyttö on siis vähäistä Baranskajan tekstissä. Työkavereista vain vaaleaa ja tummaa Ljusjaa kuvataan lyhyesti ulkoisten piirteidensä perusteella. Perheenjäsenistä lapset kuvataan tarkemmin kuin aviomies. Aviomiehestä ei tiedetä muuta, kuin että hän on vaalea ja leveäharteinen. Lapsista Gulka muistuttaa isäänsä:

- 16) Mutta syntyi kuin syntyikin Gulka ja oli alusta asti **niin sievä, vaalea, valkotukkainen ja kerrassaan huvittavasti Diman näköinen.** (38)

¹² Alkuperäisessä tekstissä Лёня (Ljonja) ei Lenja.

Viimeiseksi epäsuoran esittämisen tavoista Rimmon-Kenan (1991: 86) käsittelee ympäristön. Tällä hän tarkoittaa henkilön fyysistä ympäristöä, johon lukeutuu mm. talo ja asuinalue, sekä inhimillistä ympäristöä, johon lukeutuu mm. perhe ja yhteiskuntaluokka. Baranskaja käyttää teoksessaan *Viikko kuin viikko* paljon juuri tätä tapaa kuvata henkilöitä. Kirjailija kertoo tekstissään neuvostonaisen arkipäivästä päähenkilö Olga näkökulmasta, joten lukija saa todella kattavan kuvan päähenkilön ja tämän perheen fyysisestä ja inhimillisestä ympäristöstä. Olga lisäksi myös sivuhenkilöiden ympäristöä käsitellään jo teoksen alkuvaiheessa. Heidän yhteiskunnallinen asema ja perhesuhteet selviävät lukijalle, mutta sen sijaan ulkoinen olemus jää melko epäselväksi. Päähenkilön lisäksi keskeisessä roolissa ovat Olga työkaverit tumma Ljusja, vaalea Ljusja, Marja Matvejevna, Alla Sergejevna sekä Zinaida Gustavovna. Jokaisella naisella on erilainen perhetausta, he ovat eri-ikäisiä ja suhtautuvat neuvostojärjestelmään eri tavalla. Kaikki he edustavat omaa yhteiskunnallista miljöötään.

- 17) Kaikki me tiedämme toistemme asiat. Tumman Ljusjan mies on väitellyt tohtoriksi, hiljattain he pääsivät kiinni suureen osuuskunta-asuntoon, rahaa on riittämiin, hoitotäti huolehtii viisivuotiaasta Markušasta. Tuntuu etteivät asiat voisi enää paremmin olla. Mutta todellisuus on toisenlainen: viisi vuotta on tohtori rähjänyt Ljusjalle, että tämä on egoisti, joka tuhoaa lapsen, kun uskoo kasvatuksen vieraille mummoille. (Mies ei hyväksy sitä, että poika pantaisiin lastentarhaan.) Ljusja on alituisesti pyydystämässä tavanmukaista eläkeläistä "katsomaan lapsen perään". Tohtori vaatii Ljusjaa jättämään työnsä, hän haluaa toisen lapsen ja yleensäkin "normaalin perheen".
Vaalealla Ljusjalla ei ole miestä. Vovan isä on kapteeni, joka oli tullut muualta kuuntelemaan jotain sota-akatemian luentoja ja hän salasi Ljusjalta perheensä. Ljusja sai tietää sen olemassaolosta liian myöhään. Kun Ljuska kertoi kapteenille olevansa neljännessä kuussa, tämä katosi kuin tuhka tuuleen. Ljuskan äiti tuli maalta kaupunkiin ja oli ensin vähällä piestä tyttärensä, meni sitten valittamaan kapteenista "kaikkein korkeimmalle päällikölle", sen jälkeen itki yhdessä Ljuskan kanssa, noitui ja kiroi kaikki miehet, mutta jäi loppujen lopuksi Moskovaan ja pitää nyt huolta pojasta ja taloudesta. Tyttäreltään hän vaatii vain, että tämä tekee ostokset, pesee viikko-pyykin ja viettää ehdottomasti yönsä kotona. (16–17)

Juuri Olga ja hänen kanssaan samassa työryhmässä työskentelevät naiset antavat kattavan kuvan neuvostonaisesta ja hänen arkielämästään. Näiden esimerkkien avulla Baranskaja rikkoo perinteistä neuvostoajan naiskuvaa ja nostaa esille naisten pelot, haaveet ja toiveet. Juuri sivuhenkilöiden elämän kuvaus kertoo lukijalle Neuvostoliitossa vaietuista ongelmista, kuten alkoholismista ja yksinhuoltajuudesta. Baranskaja kuvaa henkilöidensä luonnetta ja sosiaaliryhmää taitavasti heidän puhekielensä avulla. Tumman Ljusjan

puheesta lukija saa käsityksen korkeasti koulutetusta henkilöstä kun taas vaalea Ljusha paljastaa lukijalle naiviutensa.

- 18) Tietenkin lasket leikkiä... Ei, mutta tytöt, minä en usko että kaavake on ihan yhdentekevä. Kaikki äidit saavat varmaan jotain etuja. Vai mitä? Lyhennetään työpäivää esimerkiksi. Ehkä aletaan maksaa meille enemmän kuin kolmelta päivältä, kun lapset ovat sairaina... Sitten saadaan nähdä. Jotakin myös tapahtuu, kun kerran asioita tutkitaan. (18)

3.3.3.3.Fokalisointi

Fokalisointia ja kerrontaa on tietyissä tapauksissa vaikea erottaa toisistaan. Rimmon-Kenan (1991: 92) määrittelee fokalisoinnin näin: ”*Teksti esittää tarinan jonkin 'prisman' kautta, jostain tietyistä perspektiivistä, jonka kertoja verbalisoi, mutta joka ei välttämättä ole kertojan. Kutsun tätä välitystoimintoa 'fokalisoinniksi'.*”

Baranskajan tarina on kirjoitettu päiväkirjamuotoon ja se on kirjoitettu minä-kertojan näkökulmasta: kertoja kertoo, mitä tekstissä esiintyvä henkilö (minä) havaitsee. Tässä tapauksessa siis tarinaan osallistuva henkilö toimii samanaikaisesti tarinan kertojana, eli Olgalla on kertojan rooli, mutta samalla Olga säilyttää henkilön roolin suhteessa tekstiin. Tässä tapauksessa henkilö ja kerronnan agentti pystyy samanaikaisesti puhumaan ja näkemään. Tässä Baranskajan teoksessa sama tekijä vastaa puhumisesta, näkemisestä, kertomisesta ja fokalisoinnista, tarinan prismana toimii siis Olga.

Fokalisointi on Baranskajan tekstissä sisäistä fokalisointia eli tapahtumien fokalisoiija on itse mukana tarinassa. Hän pystyy kertomaan vain niistä huomioista, joita hän tekee tarinan edetessä, fiktiivistä ympäristöä käsitellään siis tarinan sisältä käsin. Yhtälaillla sisäinen fokalisoiija pystyy esittelemään muita henkilöitä vain ulkoisilta piirteiltään. Toisin sanoen Olga ei voi tietää, mitä Jakov Petrovitš tietyssä tilanteessa miettii. Olga kyllä voi sanoa, mitä hän luulee Jakov Petrovitšin miettivän.

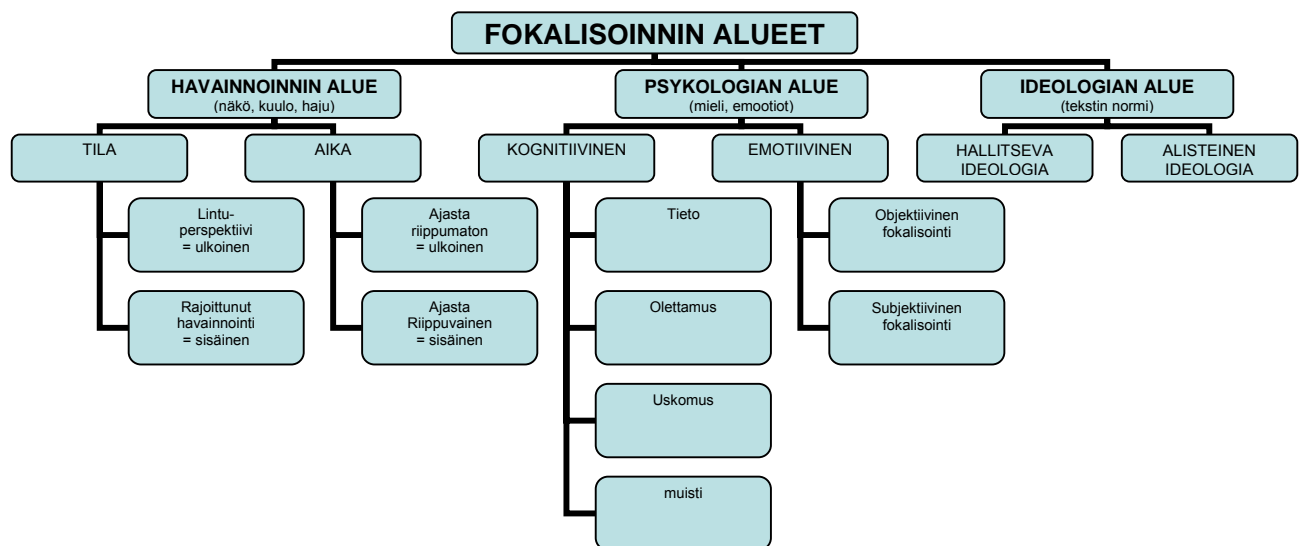
- 19) Mutta päällikön kanssa käyty keskustelu pyörii päässäni kuin magnetofoninauha. Irralliset lauseet, intonaatio, sanat, kaikki tuntuu levottomuutta herättävän merkitykselliseltä. **Miksi hän sanoi** koko ajan "me" - "me luotimme", "meitä huolestuttaa"? **Hän oli siis keskustellut minusta, mutta kenen kanssa?** Ei kai vain johtajan? Miten hän sanoikaan,

"huolestuttaa" tai "ihmetyttää"? "Ihmetyttää" on vielä pahempi. **Entä muistutus vakanssista...** (7–8)

Sisäistä fokalisaatiota käytettäessä ei lukijalle siis kerrota, mitä Jakov Petrovitš oikeasti mietti tilanteesta. Lukija jätetään asiasta yhtä tietämättömäksi kuin Olgakin.

Fokalisoinnin alueet Rimmon-Kenan (1991: 99–106) jakaa *havainnoinnin alueeksi, psykologian alueeksi sekä ideologian alueeksi.*

Kaavio 3. Fokalisoinnin alueet

Havainnoinnin alue jaetaan tilaan ja aikaan. Baranskajan tekstissä tilaa kuvaa rajoittunut havainnointi, eli havaintoja tehdään vain niistä asioista, joita havainnoija Olga havaitsee. Myös aika on rajoittunutta, eli tiedämme vain ne asiat, joita Olgalle tapahtuu tai on jo tapahtunut. Sisäisen fokalisoijan ansiosta lukija ei pääse kertojan ”edelle” tarinan kulussa.

Psykologian alue kattaa fokalisoijan mielen ja emootiot. Psykologian alueen Rimmon-Kenan (1991: 102) jakaa kahteen komponenttiin; kognitiiviseen ja emotiiviseen. Kognitioon, eli ns. tietotoimintaan, liittyvät *tieto*, *olettamus*, *uskomus* ja *muisti*. Myös psykologian alue jaetaan ulkoiseen ja sisäiseen fokalisointiin, tässä yhteydessä se tarkoittaa rajoittamatonta ja rajattua tietoa. Myös psykologista aluetta käsiteltäessä Baranskajan tekstiä kuvaa sisäinen fokalisointi. Tässä tapauksessa se tarkoittaa sitä, että fokalisoijan

tieto on rajoitteellista koska Olga on itse osa esitettyä maailmaa – hän ei voi tietää kaikkea ympäröivästä maailmasta.

- 20) **Kuka on sepittänyt tämän kyselylomakkeen? Mihin sillä tähdätään? Mistä se on tullut tupsahtanut?** Kääntelen sitä hyppysissäni, mutta en löydä minkäänlaista vihjettä sen laatiijoista. Katson tummaan Ljusjaan ja vinkkaan hänelle silmilläni "mennään ulos". (14)

Emotiivinen komponentti pitää sisällään objektiivisen, eli ulkoisen fokalisoijan, ja subjektiivisen eli sisäisen fokalisoijan. Fokalisoija siis värittää tilanteen kuvausta omien tuntemuksiensa pohjalta, tilannekuvausta ei voida enää pitää neutraalina, vaan siihen on lisätty, tai toisaalta jätetty pois fokalisoijan halusta riippuen, tiettyjä elementtejä.

- 21) He lojuivat lämpimien, kuivien neulasten peittämällä rinteellä ja katselivat tuulen pöyhimiä poutapilviä. Sitten he hypähtivät pystyyn ravistellen neulasia yltään ja ajoivat toisiaan takaa huutaen ja hahattaen männynrunkojen lomassa. He laskivat alas neulasten liukastamia rinteitä kuin jäämäkiä, kapusivat yli kiviröykkiöiden ja ryömivät alas jyrkännettä pensaisiin takerrellen ja uupuneina, kuumissaan ja nälkäisinä sukelsivat lopulta esiin ajotielle läpi värihernevarpujen väkevästi lemuavan tiheikön. Asfaltti vei heidät Alupkan kapeille kujille, jotka puikkelehtivat punatiilikattoisten talojen valkoisten seinien ja ikkunoiden alla kasvavien jasmiinien ja orjantappurapensaiden välissä. (53)

Ideologian alue, eli tekstin normi, tarkoittaa Rimmon-Kenanin (1991: 105) mukaan ”*maailman käsitteellisen haltuunoton yleistä systeemiä*” eli sitä, minkä pohjalta kertomuksen tapahtumat ja henkilöt ns. arvotetaan. Tutkittavassa tapauksessa nämä mallit esitetään vain yhdestä hallitsevasta, eli Olgan perspektiivistä käsin. Kertojafokalisoija käsitetään auktoriteetiksi, ja kaikki muut tekstissä esiintyvät elämänskatsomukset ja arvot ovat alisteisia kertojafokalisoijan normeille. Olgan ideologinen kanta ilmenee hänen jokapäiväisessä elämässään, siinä, miten hän suhtautuu neuvostojärjestelmään ja miten hän jäsentää maailmaa tai toimii omassa ympäristössään.

4. PUHEKIELEN KÄÄNTÄMISESTÄ

Nykypäivänä kääntäjä joutuu entistä enemmän tulkitsemaan puhuttua arkikieltä, eli puhekieltä ja tästä syystä jo kääntäjäkoulutuksessa tulisi kiinnittää enemmän huomioita puhekielen kääntämiseen. Suojasen (1979: 396) mukaan puhekielisen tekstin käännostratkaisuihin vaikuttavat lähinnä kääntäjän tausta, lahjakkuus ja kielikorva. On itsestään selvää, että kääntäjän tausta ja siihen liittyvä murretausta vaikuttavat kääntäjän käännostratkaisuihin. Kirjoitetussa muodossa oleva puhekieli saa tietysti vaikutteita myös aidosta puhutusta kielestä, mutta se ei pysty sitä täysin kopioimaan. Kaunokirjallisuudessa puhekieli ilmenee kirjoitettuna ja tästä syystä siis vain luo illuusion puhutusta kielestä. (Liljestrand 1993: 47.)

Käännöstyötä tehdessä on muistettava, että jokainen kääntäjä ymmärtää tekstin omalla tavallaan ja hän tekee omat johtopäätöksensä alkuperäistekstin kirjoittajan tarkoituksesta. Näin ollen kääntäjän tulkinta ei voi vastata täydellisesti kirjoittajan tarkoitusta. Täytyy siis muistaa, että käänнос on kääntäjän tulkinta kirjoittajan tarkoituksesta, mutta kohdetekstin lukija pitää sitä kuitenkin alkuperäisen kirjoittajan tarkoittamana. (Nord 1997: 85–89.)

Kuten aikaisemmin jo mainittiin, on Tomei (1999: 1282) sitä mieltä, että Baranskajan teksti ei aukea länsimaiselle lukijalle samalla tavalla, kuin se aukeaa venäläiselle lukijalle. Vaikka käännoistyö olisikin hyvin tehty, ei sen mm. ajatusten, ympäristön ja elämäntyölin kääntäminen länsimaiseen ajatusmaailmaan ole kovinkaan helppoa. Tätä ajatusta puoltaa myös Nord (1997: 88–93) sanoessaan, että kääntäjältä ei odoteta pelkästään tekstimaailman kääntämistä ja ymmärtämistä, vaan kääntäjän pitäisi pystyä ilmaisemaan myös tekstin ulkopuoliset ilmaisumuodot, jotka eivät muuten aukea kohdekielen lukijalle. Kääntäjän tulee siis ottaa kielen lisäksi huomioon lähdekulttuurin ja kohdekulttuurin välisiä eroja. Tämän jälkeen kääntäjän tulee miettiä, jättääkö hän tekstimaailman sellaiseksi, vai täytyykö hänen muuttaa sitä. Nordin mielestä kohde- ja lähdekielen vastaanottajat voivat ymmärtää tekstimaailman samalla lailla vain, mikäli tekstimaailma on molemmissa yhtä etäinen.

Baranskajan teoksessa tekstimaailma on kiistatta läheisempi venäläiselle lukijalle kuin esim. suomalaiselle. Toki myös suomalaisten lukijoiden välillä on eroja. Neuvostoliiton historiaan, kulttuuriin ja elämäntyylisiin paneutuneelle lukijalle Baranskajan teksti aukeaa muita lukijoita huomattavasti selvemmin.

Seuraavaksi tarkastellaan lähemmin, millä keinoin Baranskaja ilmaisee puhekielisyttä kirjoitetussa tekstissä ja minkälaisia sanastollisia ja lauseopillisia eroja on havaittavissa puhekielen ja kirjakielen välillä. Lisäksi pohditaan, mitä ongelmia voi tulla vastaan puhekieltä käännettäessä ja miten puhekielisyys on saatu käännettyä suomen kielelle tutkitussa teoksessa.

4.1. PUHEKIELI KERTOMAKIRJALLISUUDESSA

Kiinnostus puhekielen tutkimusta kohtaan alkoi Neuvostoliitossa 1960-luvulla, jolloin tutkijat alkoivat julkaista kokonaisvaltaisia ja teoreettisia kuvauksia venäjän puhekielen erityispiirteistä. Tuona aikana puhekielen tutkijat paneutuivat kaupunkilaisen älymystön käyttämään puhekieleen, joka hyvin tarkasti heijasti kirjakielen normeja. Murteet ja rahvaan käyttämä puhekieli jäivät näin tutkimuksen ulkopuolelle. Suomessa puhekieltä on tutkittu 1970-luvulta lähtien. Yksi tutkimuksen tavoitteista oli selvittää, miten vanhat murteet ovat muuttuneet viimeisten 20–30 vuoden kuluessa. Tutkimusaineistoa kerättiin neljän suuren kaupungin alueelta, jotka kaikki edustivat omaa murrealuettaan. Näin ollen Suomessa ja Venäjällä tehdyt tutkimukset eroavat suuresti toisistaan. On huomattava, että Venäjällä ei esiinny Suomen kaltaisia selviä suuria murrealueita, joiden asukkailla kaikilla olisi samoja puhekielen erityispiirteitä. Alueellisten erojen lisäksi on selvää, että puheessa esiintyy myös muita kielellisiä ominaispiirteitä, jotka vaihtelevat puhujasta riippuen. Nämä piirteet ovat sidoksissa puhujan ikään, sukupuoleen, koulutukseen ja puhetilanteeseen. Venäjän kielestä ei ole saatavilla vastaavaa vertailukelpoista tilastollista tietoa. Tämä johtaa siihen, että verrattaessa suomen ja venäjän puhekieliä on paneuduttava ilmiselviin eroihin, joita kielten välillä on havaittavissa. (Leinonen 1985: 119–120.)

Kertomakirjallisuudessa kirjailija käyttää normaalisti kahta eri kielen tasoa; toista dialogeissa ja toista varsinaisessa tekstissä, eli kerronnassa. Dialogin kieli eroaa luonnollisesti kerronnassa käytetystä tekstistä, sillä dialogeissa käytetään runsaasti puhekieltä, joka sisältää paljon mm. kysymys-, väite- ja huudahduslauseita. (Liljestrand 1993, 158.)

Baranskajan käyttämä kieli teoksessa *Viikko kuin viikko* on arkikielistä ja puhekielen käyttö dialogeissa on runsasta. Puhuttua kieltä kirjallisessa muodossa tapaakin Suojasen (1979: 396) mukaan ennen kaikkea repliikeissä.

- 22) Vaalea Ljusja kihisee uteliaisuudesta. Hän on ottanut täydestä Ljusja Markorjanin sutkauksen "lastensynnyttämissuunnitelmasta".
- **Mikä... suunnitelma?** hän voihailee ja ohuet kulmakarvat kohoavat kiharoitten alle. **Ei voi olla totta! Lasket leikkiä!** (17–18)

Шутку Люси Маркорян насчет "плана по детям" Люся беленькая, в которой бушует любопытство, принимает всерьез.
- **Как... план?** - ахает она, и ее тонкие бровки взлетают под самые кудряшки.- **Не может быть?! Ах, ты шутишь?!** (8)

Tiittulan (1992: 54) mielestä arkikielisyys on usein sidoksissa sanastoon, kieli normitetaan hyvään, eli kirjakieleen ja vähemmän hyvään, eli puhekieleen. Puhekielisyys ilmenee sekä suomen, että venäjän kielen kirjoitetussa tekstissä monella eri tavalla, esimerkiksi juuri sanastollisesti tai poikkeavina virkerakenteina, kuten seuraavasta dialogiesimerkistä (23) voi huomata.

- 23) **Itse ja itse ollaan valittu**, mutta kun pitää heidän puolestaan jäädä ylitöihin tai **raahautua** matkoille tehtäisiin tai istua vaaleja valvomassa, **niin kyllä se meillekin kuuluu.** (36)
- **Сама-то сама**, а вот когда приходится за них дежурить, или в командировку на заводы **таскаться**, или на отчетно-выборном вечер просидеть, **то и нас касается.** (20)

Puhekieli voi vaikuttaa kirjoitettuun kieleen verrattuna epäsystemaattiselta ja säännöttömältä, usein jopa kaoottiselta. Kaoottisuuden vaikutelma syntyy mm. puhekieleen kuuluvasta variaatiosta. Puhuja voi käyttää monia eri tapoja yhden ja saman asian ilmaisemiseen. (Paunonen 1995: 183.)

Teoksen *Viikko kuin viikko* dialogeissa ja kerronnassakin Baranskaja on tuonut erinomaisesti esiin juuri Paunosen mainitseman kaoottisuuden vaikutelman. Variaatioiden lisäksi Baranskaja on käyttänyt mm. keskeneräisiä ja vaillinaisia lauseita ja yksittäisiä sanoja kuvaamaan hektistä ilmapiiriä, joka vallitsee niin kotona kuin työpaikallakin.

24) Pitäähän etsiä jotain ulospääsyä tästä vakavasta ja vaarallisesta tilanteesta, väestötieteellisestä kriisistä.

Lidija, joka kilpaili kanssani nuoremman tutkijan paikasta ja jolla on kaksi miesystävää, sanoo:

- Naimisissa olevat hoitakoot kriisin pois päiväjärjestyksestä.

Hyväntahtoinen ja tyyni Varvara Petrovna oikaisee Lidijaa:

- Jos ongelmalla on kansallista merkitystä, se käsittääkseni koskee kaikkia... määrättyyn ikään asti.

Tumma Ljusja kohauttaa olkapäitään:

- Kannattaako nyt riidellä noin tyhjänpäiväisestä asiasta kuin tuo kaavake?

Siinä samassa kajahtaa useasta kurkusta:

- Miksi niin tyhjänpäiväinen?

Ljusja perustelee sitä sillä, että kaavakkeen laatijat tuovat esiin henkilökohtaiset motiivit lapsettomuuden tärkeimpinä syinä; he siis tunnustavat, että jokaista perhettä, joka hankkii lapsia, ohjaavat yksilötason vaikuttimet. Siis "tähän asiaan ei pystytä vaikuttamaan minkäänlaisin väestötieteellisin tutkimuksin".

- Sinä unohdat "sosiaaliset olosuhteet", katso itse, minä väitän vastaan.

Ljusja Markorjanin skeptinen huomautus ei miellytä Marja Matvejevnaa. Hän sanoo:

- Meillä on tehty valtavan paljon naisten vapauttamiseksi orjuudesta eikä ole mitään syytä olla uskomatta yrityksiin tehdä vielä enemmän.

- Paras tulos saataisiin kenties, jos lähestyttäisiin ongelmaa puhtaasti käytännön kannalta, tumma Ljusja vastaa. - Esimerkiksi Ranskassa valtio maksaa äidille jokaisesta lapsesta... Se on varmasti tehokkaampaa kuin kaikenkarvaiset kyselykaavakkeet.

- Maksaa? Kuin sikalalle? Alla Sergejevna vääristää inhoten suutaan.

- Valitkaa sananne! Marja Matvejevaan miehekäs ääni kajahtaa yhtä aikaa Ljuskan piipityksen kanssa:

- Ovatko teistä siat ja ihmiset sama asia?

- Niin on ainakin Ranskassa, siellähän on kapitalismi, Ljusja kohauttaa olkapäitään.

(33–35)

4.2. PUHEKIELISTEN PIIRTEIDEN ILMAISEMINEN BARANSKAJAN TEKSTISSÄ

Se, miten kirjailija ilmaisee tekstissään esim. henkilön diskurssia, on hänen oma tietoinen valintansa. On kuitenkin luonnollista, että on tiettyjä tapoja, joiden avulla kirjailija pystyy ilmaisemaan puheelle ominaisia piirteitä. Piirteet voivat olla mm. lauseopillisia tai sanastollisia ja ne voidaan haluttaessa erottaa muusta tekstistä esim. lainausmerkkien avulla. Baranskajan tekstissä ja sen suomennoksessa lainausmerkit on korvattu ajatusviivoilla. Lainausmerkkien tai ajatusviivojen tapaan myös johtolauseella voi kertoa lukijalle, että kyseessä on henkilön diskurssi.

25) - Надо постараться быть собраннее,- **заключает Яков Петрович,-** вы меня извините, так сказать, за нравоучения, но вы еще только начинаете свой трудовой путь... Мы вправе надеяться, что вы будете дорожить доверием, которое мы оказываем молодому специалисту... (2)

- Pitää yrittää ryhdistäytyä, **Jakov Petrovitš päättää keskustelun.** - Suonette anteeksi tämän niin sanotun moraalisaarnani, mutta olette vasta uranne alussa... Meillä on kaikki oikeus toivoa, että osaatte antaa arvoa luottamukselle, jota osoitamme nuorelle spesialistille... (6–7)

Puhekielisiä piirteitä luokiteltaessa Tiittula (1992: 54–92) erottaa toisistaan sanastolliset erot, lauseopilliset erot sekä puheen ”häiriöt”. Seuraavaksi käsitellään teoksessa *Viikko kuin viikko* ilmeneviä puhekielisyyden piirteitä Tiittulan luokituksen mukaisesti. Näitä puhekielisyyden piirteitä pyritään havainnollistamaan teoksesta lainattujen esimerkkien avulla.

4.2.1. Sanastolliset erot

Tiittulan (1992: 54) mukaan puhekielisiä piirteitä ilmaistaessa ja verrattaessa niitä kirjakielen, silmäänpistävimpiä ovat sanastolliset erot. Kirjakielen sanat ovat tyyliltään eri kategoriassa kuin puhekielen sanat ja näistä kirjakielen tyyli arvotetaan puhekieltä korkeammalle. Puhekielen sanoja ovat esim. **ravata** (ihmisen liikkumisesta puhuttaessa, eli konteksti ratkaisee) ja **kieväri** (historiallisessa tekstissä käytettävä sana, eli konteksti ratkaisee).

26) - Что вы все **бегае**те? Сказала же - во вторую половину недели. (16)

- Miksi koko ajan **ravaatte** täällä? Sanoinhan jo - loppuviikolla. (30)

27) - Нет уж, не устраивайте мне тут **обменное бюро** - и так у нас **проходной двор**... (34)

- Ei käy, älkää ruvetko järjestämään tänne mitään **vaihtokonttoria**, tämä on nyt jo varsinainen **kievari**... (60)

Yksittäisten sanojen lisäksi puhekielen ilmenemismuotoja on sanojen pituus. Puhekieliset sanat ovat keskimääräisesti lyhyempiä kuin kirjakieliset. Puhutun kielen sanojen lyhyyttä selittävät osaltaan puhutun ja kirjoitetun kielen sanaluokkaerot. Tämän lisäksi puhekielisyyttä tavoiteltaessa sanoja lyhennetään tietoisesti (menen → meen). Suomen kirjakielessä sanojen pituuden vaihtelu korostuu esim. venäjän kieleen verrattuna johtuen siitä, että suomessa on enemmän taivutukseen liittyviä tunnusaineita. Kirjakielen sananpituuksia lisäävät siis spesifisyys ja kompleksisuus ja vastaavasti puhekielisten sanojen lyhyteen vaikuttavat epäspesifisyys ja rakenteen yksinkertaisuus. (Tiittula 1992: 54–55.)

28) - **Идем**, я поговорю с Майей Михайловной, выясним, что там у вас.(31)

-**Mennään**, minä puhun Maija Mihailovnan kanssa, otan selvää, mitä siellä teillä on tapahtunut. (55)

Sanastollisiksi eroiksi voidaan myös luokitella deiktiset elementit sekä konjunktioiden ja diskurssipartikkeleiden runsas käyttö. Näiden elementtien lisäksi puhekielisten piirteiden ilmaisemisessa käytetään myös muita täyteilmaisuja, joista käytetään termiä leksikaaliset täytteet. Seuraavaksi käsitellään näitä edellä mainittuja sanastollisia eroja.

4.2.1.1.Deiktiset elementit

Puheessa yleisiä ovat puhujakeskeisyyttä ilmaisevat sanat, kuten pronominit sekä muut osoittavat viittaukset (Tiittula 1992: 56). Puhetilanteessa, jota voidaan luonnehtia kielenkäytön perustilanteeksi, puhuja ja kuuliija kommunikoivat toistensa kanssa reaaliajassa, pääasiassa näkö -ja kuuloetäisyydellä toisistaan. Puhetilanteen kielenkäytössä

on runsaasti sellaisia elementtejä, jotka viittaavat puhetilanteeseen itseensä tai joihinkin sen osiin. Näitä ovat ennen kaikkea deiktiset elementit, esim. *tämä, tuo* (дейктические слова, *этом, том*). (Padučeva 1996: 258–259.) Tammen (1992: 43) mukaan nämä osoittavat viittaukset ilmaisevat, että puheen aiheena olevan asian suhde tilaan, aikaan, puhujaan ja kuulijaan nähdään kommunikointitilanteesta käsin. Tammi (1992: 43–45) erottaa kolme deiktisen elementin muotoa: ajanmääreet, paikanmääreet ja determinatiivit. Padučeva (1996: 258–259) ja Tiittula (1992: 56) lisäävät tähän listaan vielä persoonapronominit. Seuraavaksi käsitellään edellä mainitun jaottelun pohjalta erikseen kutakin deiktistä elementtiä.

a) *Ajanmääreet (обстоятельство времени)* ovat aikaa määrittäviä sanoja, joista mainittakoon esimerkkinä sanat *nyt, tänään, pian, heti* (теперь, сейчас, сегодня, быстро, скоро, сразу). Padučeva (1996: 259) täsmentää, että ilmaisun lausumishetkellä puhujan ja kuulijan on oltava kuuloetäisyydellä, tarkemmin sanottuna *nyt* tarkoittaa puhehetkeä, eli puhujan nykyhetkeä. Kun verrataan ajanmääreiden käyttöä lähdetekstissä ja kohdetekstissä on huomattavaa, että niiden käyttötiheydessä ei ole havaittavissa suurta eroa. Lähdetekstissä esimerkkitapauksia ajanmääreiden käytöstä löytyy 105 kappaletta ja kohdetekstissä 108 kappaletta (kts. liite 2).

- 29) Ясно тебе? Уже **сейчас** строителей не хватает. А что будет дальше? (8)
Käsitätkö? Jo **nyt** on liian vähän rakennusalan työntekijöitä.
Entä tulevaisuudessa? (18)
- 30) **Сегодня** я встаю нормально - в десять минут седьмого я уже готова, только не причесана. (15)
Танään nousen aivan tavalliseen tapaan, kymmentä yli kuusi olen jo valmis, tukka vain on kamraamatta. (27)
- 31) Меня **быстро** прощают, даже Лидия смягчилась. (39)
Minä saan **pian** anteeksi, jopa Lidija leppyy. (67)
- 32) И я спешу- **скорей, скорей** к ним. (21)
Ja minä pidän kiirettä, **pian, pian** kotiin heidän luokseen. (38)
- 33) Я просыпаюсь и не **сразу** могу понять, что **сейчас**- утро, вечер, и какой день? (49)
Herään enkä **heti** tajua, onko aamu tai ilta, mikä viikonpäivä on? (82)

b) *Paikanmääreitä (обстоятельство места)* ovat mm. sanat *tässä, tänne, tuonne (тут, сюда, туда)*. Kun paikanmääreitä käytetään dialogeissa, on huomattava, että puhuja ja kuulija ovat samassa tilassa. Tästä johtuen he yleensä myös näkevät toisensa ja heillä on yhteinen näkökenttä. Kun puhuja käyttää sanaa *tässä*, tarkoittaa hän sitä paikkaa, missä hän itse on puhehetkellä. (Padučeva1996: 259.) Myös paikanmääreiden käyttötiheyttä verrattaessa on huomattavaa, että lähde- ja kohdekieleissä ei ole suuria eroja (kts. liite 2).

34) - Нет уж, не устраивайте мне **тут** обменное бюро - и так у нас проходной двор... (34)

- Ei käy, älkää ruvetko järjestämään **tänne** mitään vaihtokonttoria, tämä on nyt jo varsinainen kieväri... (60)

35) Еще вчера у меня было ощущение: вот начался декабрь,- а **тут** пожалуйста- середина месяца и через две недели сдавать отчет. (40)

Vielä eilen minulla oli tunne, että joulukuu oli vasta alullaan, ja **tässä** sitä nyt ollaan, kuukauden puoliväli ja kahden viikon kuluttua on jätettävä selonteko. (69)

36) Сбрасываю измеренные образцы обратно в коробку, **туда** же кидаю микрометр, карандаш, листы бумаги с расчетами, а сверху хлопаю дневник испытаний. (36)

Heittelen jo mitattuja koekappaleita takaisin laatikkoon, sullon **sinne** niin ikään mikrometrin, lyijykynän, laskupaperini, päällimmäiseksi viskaan koepäiväkirjan. (63)

c) *Determinatiivit eli demonstratiivipronominit (указательное местоимение), joita ovat tämä, tuo, se jne. (этот, эта, это, эти)*.

37) Кто придумал **эту** анкету? Зачем **она**? (6)

Kuka on sepittänyt **tämän** kyselylomakkeen? Mihin **sillä** tähdätään? (14)

Kun verrataan demonstratiivipronominien käyttötiheyttä lähde- ja kohdetekstissä käy ilmi, että venäjän kielessä niiden käyttö on jonkin verran runsaampaa kuin suomen kielessä (kts. liite 2).

d) *Persoonapronominit (личное местоимение) minä, sinä, hän jne. (я, ты, он, она и т.д.)* ovat myös deiktisiä elementtejä. Kun persoonapronomineja käytetään dialogeissa, ovat puhuja ja kuulija keskenään puhekontaktissa (Padučeva1996: 259). On huomattava, että suomen kielessä verbit taipuvat persoonissa sekä preesensissä että imperfektissä. Myös

venäjän kielen preesensissä verbit taipuvat persoonissa, mutta vastaavasti preteritillä on suku- ja lukupäätteet, mutta ei persoonapäätteitä. Kun verrataan persoonapronominien käyttötiheyttä venäjän ja suomen kielessä on siinä Baranskajan tekstissä suuria eroja. Venäjän kielessä persoonapronominien käyttö on lähes kaksi kertaa yleisempää kuin vastaavassa suomenkielisessä käännöksessä (kts. liite 2).

38) Я так люблю наших маленьких дурачков. (21)
Rakastan heitä niin, pikku hupakoitamme. (38)

39) - Откуда **ты** это узнала? (26)
- Mistä **olet** saanut tietää? (45)

Selkeitä eroavaisuuksia persoonapronominien käytössä lähde- ja kohdetekstien välillä on huomattavissa myös kohdassa, jossa kertoja tarkastelee ”mennyttä minäänsä” kuin toista henkilöä (kts. esimerkki (5) sivulla 18). Tässä tekstikohdassa lähdetekstin persoonapronomininit on käännetty kohdetekstissä sanoiksi *poika* ja *tyttö*. Tämä käännösratkaisu on ymmärrettävä, sillä muuten kohta olisi käännöstekstin lukijalle hyvin vaikeasti ymmärrettävissä. Venäjän kielessä persoonapronomininit *он* (miespuolisesta) ja *она* (naispuolisesta) ilmaisevat lukijalle suoraan tämän sukupuolen. Tämä selittää myös sen, miksi käännöstekstissä sanojen *tyttö* ja *poika* suhteelliset frekvenssit ovat korkeammat kuin venäjänkielisessä alkuperäistekstissä. Sana *tyttö* (*девочка*-7, *девушка*-3) esiintyy alkuperäisessä teoksessa kaikkiaan 10 kertaa kun vastaavasti suomennoksessa sana *tyttö* esiintyy jopa 34 kertaa (*дочь* 4 kertaa ja *дочь* 5 kertaa). Vastaavasti alkuperäisessä tekstissä sanalle *poika* (*мальчик*-7, *парень*-4, *сын*-2) löytyy yhteensä 13 vastinetta, kun suomennoksessa *poika* esiintyy 27 kertaa.

Suomen kielen sana *hän* viittaa aina vain ja ainoastaan henkilöön. Täytyy kuitenkin muistaa, että venäjän kielessä pronominit *он*, *она* ja *они* voivat viitata myös eläimeen, esineeseen tai asiaan. Tässä tapauksessa pronomini viittaa johonkin tiettyyn sanaan edellisessä lauseessa. Kyseisessä tapauksessa venäjän kielen sanat *он*, *она* tai *они* suomennetaan demonstratiivipronomineilla *se* tai *ne*.

40) Я одеваюсь, один **сапог** не лезет, ага, вот **она**, моя гребенка! (16)
Minä pukeudun, toinen saapas ei mene jalkaan, ahaa, siinä **se** on, kampani! (29)

Kun halutaan korostaa puhekielisyyttä suomenkielisessä tekstissä, voidaan persoonapronomini *he* korvata demonstratiivipronominilla *ne*. Kyseisiä esimerkkejä Baranskajan tekstin suomennoksesta löytyy 11 kappaletta.

41) Kaiken kaikkiaan **ne** toivovat voivansa selvittää tärkeän kysymyksen: miksi naiset eivät halua synnyttää? (15)

В общем, **они** надеются выяснить важный вопрос: почему женщины не хотят рожать? (7)

Edellä mainittujen deiktisten elementtien lisäksi Tammi (1992: 44) laskee determinatiiveiksi myös henkilönnimet. Baranskajan teoksessa viitataan henkilöihin juuri ennen kaikkea henkilöiden nimien avulla, eikä vain ”miehinä” tai ”naisina”.

4.2.1.2.Partikkelit

Tiittula jakaa partikkelit konjunktioihin ja diskurssipartikkeleihin, eli erilaisiin ”pikkusanoihin”. Puhekieliselle ilmaisulle on tyypillistä, että näitä partikkeleita käytetään runsaammin kuin kirjakielessä. Konjunktioita käsiteltäessä huomataan, että puhekielessä on muutama yleinen konjunktio, kun taas kirjakielessä käytetään varioiden hyvin monenlaisia konjunktioita. Esimerkiksi puheessa yleisesti käytetty *kun* korvaa kirjakieliset konjunktiot *kuin, kuten, koska, vaan, sillä, näet*. (Tiittula 1992: 57–65.)

Leinosen (1986:121–123) mukaan venäjän puhekielelle on ominaista konjunktioiden vähyyys: esimerkiksi alistuskonjunktiot jätetään pois lähes aina. Suomen puhekielelle on taas vastaavasti ominaista runsas konjunktioiden käyttö. Sekä alistuskonjunktioita, että rinnastuskonjunktioita käytetään myös täytesanoina.

Tämä Leinosen huomio konjunktioiden vähyydestä ei päde tässä tutkimuksessa. Alkuperäisessä tekstissä konjunktioiden käyttö on runsaampaa kuin tekstin suomennoksessa (kts. liite 3).

Puhekielelle tyypillinen *kun* (когда, если, так) esiintyy suomennoksessa 68 kertaa (kts. liite 3) ja antaa lauseelle selkeästi puheenomaisen tyylin.

- 42) - Ну, **когда** хорошо друг с другом, как нам с тобой. (51)
- No, **kun** on hyvä olla yhdessä, kuten meillä. (83)

- 43) Ведь фактически, **если** вычесть все неоплачиваемые дни, ты зарабатываешь рублей шестьдесят в месяц. (55)
Tosiasiahan on että **kun** lasketaan pois palkattomat päivät, sinä tienaat siinä kuusikymmentä ruplaa kuukaudessa. (89)

Myös *mutta* (но), samoin kuin *ja* (и), ovat suomessa ja venäjässä tavallisimpia puhutun kielen konjunktioita (Tiittula 1992: 59). Tämä käy ilmi myös Baranskajan tekstistä. Alkuperäistekstissä sanan *и* suhteellinen frekvenssi on 31 ja sanan *но* vastaava arvo on seitsemän. Suomennoksessa *ja* -sanon suhteellinen frekvenssi on 41 ja *mutta* -sanon kahdeksan (katso liite 3).

- 44) **Но** я не могу проснуться. (13)
Mutta en pysty heräämään. (26–27)

- 45) **Но** это чепуха. (13)
Mutta sehän on roskaa. (27)

- 46) **И** я спешу- скорей, скорей к ним. Я бегу, сумки с продуктами мотаются **и** бьют меня по коленкам. (21)
Ja minä pidän kiirettä, pian, pian kotiin heidän luokseen. Juoksen, ruokakassit keikkuvat **ja** hakkaavat polviani. (38)

Puhutussa kielessä käytetään runsaasti erilaisia ”pikkusanoja”, joista käytetään myös nimitystä diskurssipartikkelit. Ne ovat semanttisesti lähes tyhjiä kielellisiä aineksia ja ilmaisevat puhekielessä monenlaisia diskurssifunktioita. Kieliopillisesti nämä pikkusanat ovat vaikeasti luokiteltavia, koska ne kuuluvat eri kielioppikategorioihin ja ovat monifunktionaalisia. Esimerkkeinä diskurssipartikkeleista voidaan antaa esim. *kato*, *kuule*, *niinku*, *siis*, *joo*, *niin*, *aha*. (Tiittula 1992: 60.) Baranskaja ei käytä tekstissään paljoa diskurssipartikkeleita, samoin suomennoksessa diskurssisanon käyttö on melko vähäistä. Edellä mainituista pikkusanoista suomennoksessa on käytetty mm. sanaa *niin* (так, такой) seuraavien esimerkkien mukaisesti painottamassa adjektiivia tai verbiä.

- 47) Люська **такая** добрая, отзывчивая, а я не захотела при ней говорить о своих делах. (9)
Ljuska on **niin** kiltti, osaaottava, enkä minä edes halunnut puhua asioistani hänen kuultensa.(19)
- 48) Я **так** люблю наших маленьких дурачков. (21)
Rakastan heitä **niin**, pikku hupakoitamme. (38)
- 49) - Товарищи, вы **так** шумите,- говорит Марья Матвеевна басом,- что мешаете работать. (10)
Toverit, te meluatte **niin**, että häiritsette työskentelyä, Marja Matvejevna sanoo bassoäänellään. (21)

Suomennoksessa on käytetty *niin* –sanaa useassa muussakin tapauksessa. Esimerkiksi alkuperäistekstin synonyymien käyttö on korvattu suomennoksessa toistolla:

- 50) - Что ты такое придумал, маленький, папа никогда меня не бьет, **папа у нас добрый, папа хороший...** (49)
- Mistä sinä sellaisia keksit, kulta pieni, isä ei ole koskaan lyönyt minua, **meidän isä on kiltti, niin kiltti...** (81)

4.2.1.3.Leksikaaliset täytteet

Deiktisten viittausten ja partikkeleiden lisäksi Baranskaja käyttää puhekielen ilmaisuun ns. leksikaalisia täytteitä, jotka Tammen (1992: 45) mukaan osoittavat henkilön näkökulmaa. Puhekieli on paljon johdattelevampaa kuin kirjakieli. Tästä syystä puhekieli on omaksunut johdattavaan tehtävään aivan erityisiä sanoja, kuten *eräs, jokin, joku, muuan, sellainen (кто-то, кто-нибудь, какой-то, какой-нибудь, такой)*. Mitä enemmän puheessa on kirjakieltä, sitä vähemmän se käyttää edellä mainittuja johdattavaan tehtävään tarkoitettuja sanoja. (Saukkonen 1972: 51.)

- 51) Я тащу Котьку в кровать сама (обычно это делает Дима) и вижу, как он сидит на диване, раскрыв **какой-то** технический журнал и действительно читает. (48)
Kannan Kotjan sänkyyn (yleensä Dima tekee sen) ja näen Diman istumassa sohvalla **jokin** tekninen julkaisu edessään, hän todellakin lukee. (80)
- 52) Очередь сносит это терпеливо, но под конец **кто-то** вздыхает притворно: (23)
Jono sietää tämän kärsivällisesti, mutta lopuksi **joku** huohtaa teennäisesti: (42)

- 53) Раскатываюсь по льду, прыгаю и хватаюсь и очень хочу, чтобы еще ухватился **кто-нибудь** сильный и втиснул меня внутрь. (16)
Liu'un pitkin jäätä, hyppään, tartun kiinni ja toivon sydämeistäni, että **joku** voimakas yksilö vielä tunkeutuisi autoon takaani ja työntäisi saman tien minutkin sisään. (30)

Leksikaalisia täytteitä esiintyy alkuperäisessä tekstissä ja sen suomennoksessa melkein yhtä paljon, merkittävämmät erot on havaittavissa emfaattisessa tehtävässä käytettyjen *kyllä* ja *ei* (*da*, *net*) käytössä (kts. liite 4). Alkuperäistekstissä käytetty *da* on suomennettu lähes toistuvasti sanoilla *ja*, *siis* tai *niin*:

- 54) Заказываю масло, молоко, кило докторской **да** еще булку- здесь поесть. (12)
Tilaan voita, maitoa, kilon makkaraa **ja** vielä kahvipullan, sen syön täällä. (25)
- 55) Купишь колбасу раз, **да** еще раз, **да** еще.. (23)
Ostan makkaraa kerran **ja** toisen **ja** vielä... (41)
- 56) **Да**, надо забежать к Вале. (3)
Pitää **siis** käväistä Valjan luona. (9)
- 57) - **Да, да, да**, я не способна соображать. (53)
- **Niin, niin, niin**, minä en pysty hoitamaan. (86)
- 58) - **Да**, наверное, далекие наши предки в этом не нуждались. (51)
- **Niin**, ei tietenkään, kaukaiset esi-isämme selvisivät puhumattakin. (84)
- 59) Ах **да**- анкета! (56)
Аи **niin**, kaavake! (92)

Vastaavasti suomennoksessa emfaattisessa tehtävässä käytetty *kyllä* ei kertaakaan ole käännetty suoraan venäjänkielen sanasta *da*, vaan alkuperäistekstissä painotus on ilmaistu muulla tavoin, kuten esimerkiksi toistolla, kolmella pisteellä, toisella sanalla tai sitten painotusta ei ole alkuperäistekstissä ollut lainkaan.

- 60) " Лотос" **нужен, очень нужен**. (35)
Lotus olisi **kyllä** varsin tarpeellista, (62)
- 61) **Желающих много...** (34)
Halukkaita **kyllä** on. (60)

- 62) **Вижу**. Я о садике. (37)
 - **Näen kyllä**. Tarkoitan tarhaa. (65)
- 63) - Институт у нас, **правда**, мужской, (6)
 - Meidän laitoksemme on **kyllä** miesvaltainen, (15)
- 64) Познакомятся с этой статистикой и **вдруг** испугаются. (5)
Кyllä ne pelästyvät, kun näkevät tuon tilaston. (13)
- 65) Люська- добрая душа, но **говорить при ней я не буду**, она болтушка, всякая информация ее распирает. (6)
 Vaalea Ljusja on hyvántahtoinen olento, mutta hänen läsnä ollessaan **en kyllä rupea puhumaan**, sillä hän on lörrpö, pulputtaa julki kaiken kuulemansa. (14)

Täytesanoiksi lasketaan myös huudahdusilmaisut kuten *ah, voi*, jne. (a, ah)

- 66) - **А!** Не психуй, пожалуйста,- обрывает меня Люся Маркорян. (9)
 - **Вoi**, älä nyt ole hysteerinen, Ljusja Markorjan keskeyttää minut. (19)

Leksikaaliseksi täytteeksi Tammi (1992: 48) laskee myös toistot, jotka ovat yleisiä puhekielelle.

- 67) - Что строить? - спрашивает Люська с горячим интересом.
 - **Все**: дома, заводы, станки, мосты, дороги, ракеты, коммунизм... В общем, **все**. (8)
- Mitä sitten pitää rakentaa? Ljusja kysyy suuresti kiinnostuneena.
 - **Kaikkea**: taloja, tehtaita, koneita, siltoja, teitä, raketteja, kommunismia... **Kaikkea** vaan. (18)

Toistot ovat kirjoitetussa kielessä kuitenkin harvinaisempia, sillä Suojasen (1979: 397) mukaan lukija vaatii kirjoitetulta puhekieleltä kirjakielen tiettyjä ominaisuuksia, joita ovat mm. tiiviys. Tiiviyyden tavoittelu on tietysti yksi syy, miksi kirjoitettu puhekieli ei pysty kopiaimaan elävää puhekieltä.

4.2.2. Lauseopilliset erot

Puhekieli on ilmaisutiiviydeltään väljempää kuin kirjakieli. Se muodostuu usein eri rakenneosista ja on lauseopillisella tasolla kirjakieleen verrattuna hienojakoisempaa. (Saukkonen 1972: 51–52.) Puhekielen lauseopillisiä tunnusmerkkejä voi luetella useita ja lauseopilliset tunnusmerkit myös vaihtelevat kielestä riippuen. On itsestään selvää, että

vaikeita, kirjakiellelle ominaisia lauserakenteita ei puhekielessä käytetä ja tiiviiden monilauseisten virkkeiden sijaan puhekielessä lauseita jaetaan useampaan virkkeeseen.

Tarkasteltaessa venäjän ja suomen puhekieliä havaitaan, että molemmissa kielissä analyytinen rakenne on puhekielessä tavallisempaa kuin synteettinen rakenne. Synteettinen rakenne on tavallisempaa kirjalliselle kielelle. (Leinonen 1986: 121). Seuraava esimerkki analyytisestä rakenteesta on Baranskajan tekstistä. (Perään lisätty esimerkki samasta lauseesta synteettisenä.)

68) **Как только я открываю** дверь, все выбегают в переднюю- ждут! (44)

Открывая дверь, все выбегают в переднюю- ждут! (synteettinen)

Heti kun avaan oven, kaikki juoksevat vastaan eteiseen, minua on odotettu! (76)

Avattuani oven, kaikki juoksevat vastaan eteiseen, minua on odotettu!
(synteettinen)

Verrattaessa venäjän ja suomen puhekielisyyden eroja syntaksin tasolla, löytyy eroavaisuuksia sivulauseiden suhteissa ja temaattisessa järjestyssä. Tämä on Leinosen mukaan yllättävää, sillä muuten näiden kahden kielen kieliopilliset rakenteet ja sanajärjestyksestä koskevat lainalaisuudet ovat hyvin samanlaisia. Venäjän puhekielen syntaksia tutkittaessa on siitä löydettävissä analyytisiä piirteitä. Tämä tarkoittaa sitä, että erityyppiset alisteisuudet ja temaattiset järjestykset ilmaistaan sanajärjestyksen avulla, tai pelkällä predikaattien järjestyksellä. Kuten edellä on todettu, venäjän puhekieltä ilmentää konjunktioiden vähyys, alistuskonjunktiot jätetään pois lähes aina. Suomen puhekielelle on vastaavasti ominaista runsas konjunktioiden käyttö. Sekä alistuskonjunktioita, että rinnastuskonjunktioita käytetään myös täytesanoina.

(Leinonen 1986:121–123)

Leinosen tekemä huomio konjunktioiden vähyydestä venäjän puhekielessä ei kuitenkaan tule esiin tässä työssä. Baranskajan teoksen alkuperäisteoksessa alistuskonjunktiota *что* 'että' on käytetty tekstissä yhteensä 148 kertaa. Vastaavasti *чтобы* 'jotta' esiintyy tekstissä 21 kertaa. Suomennoksessa *että*-sana esiintyy 114 kertaa, *jotta* esiintyy kerran (kts. Liite 2).

- 69) Люся черная куда-то скрылась, думаю, тоже наверстывает упущенное. (12)
Tumma Ljusja on kadonnut jonnekin, luulen **että** hänkin korjailee laiminlyöntejään. (25)
- 70) Оказывается, все уже собираются домой. (12)
Sitten minulle selviää, **että** kaikki ovat jo kotiin lähdössä. (25)
- 71) "щоб в ніч не змерзли". (29)
Jotta ette jäätyisi yöllä. (51)

Niin venäjän kuin suomenkin puhekielessä käytetyt lauseet ovat suhteellisen lyhyitä verrattuna kirjakieleen. Lauseita voidaan kytkeä toisiinsa hyvinkin pitkiksi lauseketjuiksi ja näin virkekokonaisuuden määrittäminen ja rajaaminen vaikeutuu. Puhekielessä lauseet rinnastetaan toisiinsa lähes aina konjunktioiden avulla, kun taas kirjakielessä rinnastus tapahtuu usein ilman konjunktioita. Saukkonen kuitenkin huomauttaa, että lyhyiden virkkeiden hakkaava toistuminen ei ole ominaista puhekielenomaiselle kirjoitetulle kielelle. (Saukkonen 1972: 49.)

Teokselle *Viikko kuin viikko* juuri hakkaava tyyli on varsin ominaista, mikä ei tässä tapauksessa kuitenkaan riitele puhekielenomaisen tyylin kanssa. Hakkaava tyyli saa tutkittavassa teoksessa aikaan käsityksen kiireisestä elämänrytmistä ja ainaisesta tappelusta aikaa vastaan.

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi puhekielen lauseopillisiksi tunnusmerkeiksi voidaan laskea mm. adverbien ja pronomien runsas käyttö, minkä katsotaan johtuvan siitä, että puhekieli karttaa katkonaista esitystä. Samoin uudeksi virkkeeksi katsottavan jakson alussa on tällaisia edelliseen jaksoon viittaavia ilmauksia. (Saukkonen 1972: 49.)

4.2.3. Puheen häiriöt

Auli Hakulisen mukaan puhutulle kielelle on ominaista ns. puheen häiriöt, eli päällekkäispuhunta, keskeyttäminen, epäröinnit ja taukoilu, joita tulkitaan odotettua normaaliutta, sujuvuutta vasten. Kasvokkain keskustelu on tavallisin yhteistyön muoto ja sitä käytettäessä edellä mainitut puhutun kielen ominaisuudet ovat varsin ymmärrettäviä.

Odottamattomia ongelmia voikin ilmentyä siinä vaiheessa, kun näitä edellä mainittuja puhekielen ominaisuuksia tulee ilmaista kirjoitetussa tekstissä. (Hakulinen 1995: 173.)

Puheen ns. häiriöiksi voidaan laskea *katkot*, *korjaukset*, *tauot* ja *keskeytykset*, jotka ovat hyvin tavanomaisia puhekielelle (Tiittula 1992: 68). Kuten aiemmin mainittiin, on Baranskajan hakkaavaa ja katkonaista kerrontatyyliä sekä haukuttu että keuhuttu. Juuri tämä dialogien katkonaisuus saa aikaan puhekielisyyden vaikutelman. Henkilöt eivät ehdi käsittelemään asioitaan rauhassa, vaan sanottava on ilmaistava mahdollisimman tiiviisti ja nopeasti. Usein lauseet jäävät kesken, mutta asia ei kuitenkaan jää lukijalle epäselväksi.

Keskeytykset saattavat ilmaantua joko keskellä repliikkiä, tai ne voivat esiintyä repliikin lopussa. Keskeytykset on tuotu Baranskajan tekstissä esille välimerkein.

72) Слышались только обрывки фраз: "...важное дело превращать в цирк", "...если животный инстинкт преобладает над разумом...", "бездетники все эгоисты", "...сами себе портят жизнь", "еще вопрос, какая жизнь испорченная", "...добровольно же взялись увеличивать население...", "...а кто вам пенсии платить будет, если смены молодой не хватит", "...только та женщина настоящая, которая может рожать..." и даже "...кто влез в петлю, тот пусть молчит..."(!) (19-20)

Melun keskeltä erottaa vain irrallisia lausahduksia: "... lyödään lekkeriksi vakava asia...", "jos eläimelliset vaistot saavat hallita järkeä...", "lapsettomat ovat kaikki egoisteja", "... oman elämänsäpä pilaavat", "on kysymys sinänsä, minkälainen elämä on pilalle mennyttä elämää", "... omasta tahdostaanhan sitä ruvettiin lisäämään väestöä...", "... kukas teille eläkkeitä maksaa, jos nuorta sukupolvea ei ole tarpeeksi", "... oikea nainen on vain se, joka synnyttää lapsia..." ja jopa "... joka on vetänyt narun kaulaansa, pitäköön suunsa kiinni..."(!) (35–36)

Edellä annettu esimerkki 72) antaa kuvan sekä lauseiden katkonaisuudesta, että lauseiden keskeytyksistä. Kohdan esimerkissä kertoja havainnoi usean puhujan samanaikaista puhetta, joten sinänsä ei ole tarkkaa tietoa siitä, miten paljon keskeytyneitä ja katkelmallisia yksittäisten puhujien puhunnoksen ovat.

4.2.4. Muut ilmaisukeinot

Muita puhekielelle ominaisia sanastollisia erityispiirteitä ovat kiro sanat ja hellittelyilmaukset (Tiittula 1992: 66). Baranskajan tekstissä ei ole käytetty lainkaan

kirosanoja, mutta vastaavasti deminutiivit ovat yleisiä. Deminutiivien käyttö on yleistä varsinkin venäjän puhekielessä (Ljudmila → Ljusja).

Paunosen (1995: 184) mukaan kielen ulkoisiksi muuttujiksi voidaan katsoa kuuluvaksi kielen käyttäjän taustaan ja henkilöhistoriaan liittyvät seikat (mm. puhujan ikä, koulutus, ammatti ja sukupuoli), sekä näiden lisäksi kielenkäyttötilanteen luonne. Näitä puhutun kielen ulkoisia muuttujia voidaan kirjoitetussa tekstissä tuoda esiin eri tavoin.

Puhujan äänellä on keskeinen merkitys puhekielessä. Juuri äänestä kuulija voi päätellä Paunosen edellä mainitsemia ulkoisia muuttujia puhujaa näkemättä, kuten sukupuolen, puhujan iän ja mahdollisesti myös tämän koulutuksen ja terveydentilan. Äänestä on myös mahdollista päätellä, onko puhuja ystävällinen vai epäystävällinen. (Tiittula 1992: 22.)

Kun puhuttua kieltä esitetään kirjallisessa muodossa, on edellä mainitut piirteet tuotava esiin muulla tavoin. Jos tekstissä ei erikseen mainita henkilöiden ikää, koulutusta tai esim. terveydentilaa, on lukijan lähes mahdotonta määritellä näitä tarkasti. Kertomakirjallisuutta käsiteltäessä sukupuoli on usein helposti määriteltävissä, varsinkin venäjän kielessä, jossa verbin preteritimuodolla on suku- ja lukupäätteet, jotka taas suomen kielestä puuttuvat.

73) - Вы очень помолодели, если это можно сказать о женщине вашего возраста... Я хотел вас просить, если не затруднит, перевести мне сейчас страничку,- и он протягивает мне книгу,- а я буду делать заметки. (25)

Olette kovasti nuorentunut, mikäli niin voi sanoa ikäisestänne naisesta... Ajattelin pyytää teitä kääntämään yhden sivun minulle, jos teille sopii, - hän ojentaa minulle kirjan, - teen itse muistiinpanoja. (44)

Suomennoksen lukijalle voi kuitenkin eräissä tapauksissa jäädä epäselväksi se, onko tekstissä käsiteltävä henkilö mies vai nainen. Kuten aikaisemmin mainittiin, kokoa lukija erilaisista tekstiin sirotelluista viitteistä kokonaiskuvan tarinan henkilöahmoista. Tästä syystä käännöstekstin lukija voi vain arvailla onko Olgan hiukset leikannut parturi nainen vai mies. Nimen Lenja¹³ suomalainen lukija voi mieltää yhtä lailla naiseksi kuin mieheksi. Hänen ei voida olettaa tietävän, että Lenja on lyhennetty muoto nimestä Leonid.

¹³ Alkuperäisessä tekstissä Лёня (Ljonja) ei Lenja.

- 74) **Lenja** napsuttelee saksia, mumisee jotain itsekseen, kääntelee ja taivuttelee päätäni kevyellä sormien kosketuksella, sitten **hän** surisuttaa konetta, pöyhii hiuksia kammalla ja sanoo viimein riisuttuaan liinan:
- Nyt voitte katsoa.
Avaan silmäni ja näen veikeän nuoren tytön, hymyilen ja tyttö hymyilee takaisin. Nauran, **Lenja** myös. Katson **häntä** ja huomaan, kuinka **hän** ihastelee työnsä jälkiä. (43)

Леня щелкает ножницами, приговаривая что-то свое, поднимая и опуская мою голову легким прикосновением пальцев, потом стрекочет машинкой, взбивает волосы расческой и наконец, сняв с меня простыню говорит:

- Можете открыть.

Открываю глаза и вдруг вижу молоденькую забавную девчонку, улыбаюсь ей, а она мне. Я смеюсь, **Леня** тоже. Я гляжу на **него** и вижу: **он** любит свою работу. (24–26)

Tarkka iän määrittäminen ei ole yhtä yksinkertaista kuin esim. sukupuolen määrittäminen. Puheen, tai dialogin perusteella henkilöt on mahdollista jakaa tiettyihin ikäryhmiin, mutta täysin tarkka iän määrittäminen on usein hankalaa. Teoksessa *Viikko kuin viikko* henkilöiden iät jäävät pääasiallisesti lukijan arvailujen varaan. Tekstissä kerrotaan ainoastaan päähenkilön Olgan, Tumman Ljusjan sekä Marja Matvejevnan iät. Näistäkin Tumman Ljusjan ikä on laskettavissa vain Olgan iän perusteella.

- 75) - Я-то давно псих. Но **я старше тебя на шесть лет**, и у меня дома, ты знаешь, всегда нервы... А ты держись: ты молодая, ты здоровая, у тебя чудесный муж.- (41)

- Minä olen ollut jo kauan. **Mutta olenkin kuusi vuotta sinua vanhempi** ja tiedäthän, minkälaista minulla on kotona, hermot... Mutta sinä kestät, olet nuori, terve, sinulla on ihmeellinen aviomies. (71)

Aikuisten lisäksi tekstissä on kerrottu tumman Ljusjan ja Šuran lasten tarkat iät, mutta päähenkilön omien lasten iät ovat samoin lukijan itsensä pääteltävissä. Lukijalle kerrotaan, että Olgan lapsilla on ikäeroa noin kaksi vuotta ja lapsista vanhempi käy tarhassa ja nuorempi seimessä, jossa lapset ovat noin kolmeen ikävuoteen asti.

Baranskajan tekstistä pystyy erottamaan mm. lapsen puheen aikuisen puheesta myös ilman johtolauseita. Alkuperäisessä tekstissä illuusio lapsen puheesta on luotu epätäydellisillä lauseilla, toistolla ja sanojen tavuttamisella. Sanojen tavutus tuo mieleen itkun sekaisen puheen.

76) Витька свалил, а не я. Он разбился, а она меня **по-са-ди-ла од-ного... Это не я! Это не я!** (31)

– Vitka sen kaatoi enkä minä. **Se putosi ja hän rankaisi vain minua... En se ollut minä! En ollut!** (56)

Paunosen (1995: 184) mukaan kielen ulkoisia muuttujia iän ja sukupuolen lisäksi ovat mm. koulutus ja ammatti. Olga työskentelee polymeerilaboratoriossa, jonka kaikki työntekijät ovat ammattiinsa koulutettuja ja tästä syystä dialogeista ei ole erotettavissa selkeitä eroja, jotka viittaisivat koulutuksesta tai ammatista johtuviin eroihin. Henkilöiden status työpaikalla on kuitenkin erotettavissa, ja nuoret työntekijät arvostavat vanhempia ja arvovaltaisempia työntekijöitä. Tämä näkyy mm. Olgan ja tämän päällikön välisestä keskustelusta.

77) - Надо постараться быть собраннее,- заключает Яков Петрович,- вы меня извините, так сказать, за нравоучения, но вы еще только начинаете свой трудовой путь... Мы вправе надеяться, что вы будете дорожить доверием, которое мы оказываем молодому специалисту...

Он растягивает губы, получается улыбка. От этой сделанной улыбки мне становится не по себе. Каким-то не своим, охрипшим голосом прошу я извинить меня, обещаю стать собраннее и выскакиваю в коридор. (2)

- Pitää yrittää ryhdistäytyä, Jakov Petrovitš päättää keskustelun. - Suonette anteeksi tämän niin sanotun moraalisaarnani, mutta olette vasta uranne alussa... Meillä on kaikki oikeus toivoa, että osaatte antaa arvoa luottamukselle, jota osoitamme nuorelle specialistille...

Hän vetää huulensa hymyntapaiseen. Tuo tekohymy saa oloni epämurkavaksi. Käheällä äänellä, jota en tunne omakseni, pyydän anteeksi, lupaan ryhdistäytyä, ja syöksyn käytävään. (6–7)

4.3. PUHEKIELEN KÄÄNTÄMISEN ONGELMAT

Kääntäjälle puhekielisyyden kääntäminen on suuri haaste. Kääntäjän tulee ensin tunnistaa puhekielen piirteet lähdekielestä ja vasta tämän jälkeen ratkaista, miten ne ovat siirrettävissä kohdekieleen. Ongelmia voivat herättää puhekieliset ilmaisut ja sanat, joita ei aina löydy sanakirjoista.

Lukija odottaa kirjoitetulta tekstiltä ennen kaikkea selkeyttä, helppolukuisuutta ja ymmärrettävyyttä. Tämä johtaa siihen, että elävän puhekielen tarkka kääntäminen ei ole

mahdollista. Kirjoitetulta puhekieleltä vaaditaan kaunokirjallisuudessakin kirjakielen tiettyjä ominaisuuksia, joita ovat mm. tiiviys. (Suojanen 1979: 397.)

Puheen oikeakielisyysnormit ovat toisenlaiset kuin kirjoituksen. Puheen normeja ei voida sellaisenaan siirtää kirjalliseen kielenkäyttöön, vaikka tavoitteena olisikin puhekielenomainen tyyli. Normien ero perustuu kuuntelutilanteen ja lukutilanteen erilaisuuteen. Tästä syystä luettavaksi tarkoitettu teksti ei voi täysin samastua puheen kanssa. (Saukkonen 1972: 52.)

Kääntäminen voi osoittautua mahdottomaksi siinä tapauksessa, että kohdekielen kulttuuriympäristö poikkeaa niin suuresti lähtökielen kulttuurista, että lähdekielellä esiintyvälle käsitteelle ei ole vastinetta kohdekielellä, eikä näin ollen myöskään ole olemassa sitä vastaavaa sanaa. Tällöin kääntäminen ainakin sanatasolla on mahdotonta. Vaikka kohdekielestä löytyisikin sanavastine, sen semanttinen sisältö on harvoin täsmälleen sama. (Ingo 1990: 20–21.)

Baranskajan tekstistä voidaan edellä mainitusta tapauksesta nostaa esimerkiksi sana *ясли*, vaikka sana ei varsinaisesti ole puhekielinen ilmaisu. Venäjänkieliselle lukijalle sana on täysin ymmärrettävissä, mutta suomennoksessa esiintyvä *seimi* ei kerro lukijalle sitä, mitä sen tulisi. Vaikka tässä tapauksessa suomen kielestä sanalle löytyykin sanavastike, ei semanttinen sisältö ole kuitenkaan sama venäjänkielisessä ja suomenkielisessä sanassa. Tässä kohdassa kääntäjä olisi voinut turvautua esim. monisanaisempaan selitykseen.

Toinen esimerkki kääntäjän valinnoista juuri sanatasolla on päähenkilö Olgan lempinimi Buratinka. Venäjän kieltä osaavalle vertaus on ymmärrettävä, mutta kieltä osaamattomalle vertaus jää epäselväksi.

78) Vihaan sotkuisia kiharaisia hiuksiani, unenpöpperöisiä silmiäni, poikamaisia kasvojani, suurta suuta ja nenää, jotka tuovat mieleen Buratinon. (7)

Alaviitteessä kääntäjä selvittää lempinimen seuraavasti: ”*Satuhahmo, myöhemmin kertomuksessa muodossa Buratinka*”. Tässä tapauksessa kääntäjä olisi voinut kääntää satuhahmon nimen esim. Pinokkioksi, koska venäläinen satuhahmo Buratino olisi hyvin

lähellä Suomessa tunnettua Pinokkiota. Tämän kotouttamiskeinon avulla lukija yhdistäisi Pinokkioon poikamaiset, luisevat kasvot sekä suuren suun ja pitkän nenän.

4.4. PUHEKIELEN KÄÄNTÄMINEN BARANSKAJAN TEKSTISSÄ

Baranskajan pienoisromaanissa puhekielisten ilmaisujen käyttö on runsasta ja kääntäjä on tehnyt omat ratkaisunsa kääntäessään tekstiä kohdekielelle, tässä tapauksessa suomen kielelle. Kääntäjä on pitäytynyt tiukasti kiinni lähtökielellä ja tekstimaailma on suurimmalta osin jätetty alkuperäiseksi. Kääntäessään Salminen on mahdollisimman vähän turvautunut sitaattilainoihin tai monisanaisiin selityksiin. Tämä johtaa siihen, että kohdekielisen teoksen lukijalla täytyisi jo entuudestaan olla tietty käsitysmaailma lähdekielen kulttuurista ja historiasta, jotta hän pystyisi täysin ymmärtämään teoksen tekstimaailman. Asiaa kuitenkin helpottaa se, että Suomen ja silloisen Neuvostoliiton väliset kulttuurien poikkeamat eivät ole mahdottoman suuria. Tämä myös mahdollistaa sen, että lukija pystyy ymmärtämään teoksen tarkoituksen vaikka hänellä ei olekaan kattavaa tuntemusta itänaapuristamme.

Puhekielen kääntämisessä kääntäjä on onnistunut kiitettävästi. Hän ei ole käyttänyt puhekielisyyttä kuvatessaan silmäänpistäviä murreilmaisuja eikä sanoja, jotka olisivat tiukasti sidoksissa siihen aikaan, jolloin käännöstyö on tehty. Käännöstekstissä on pitäydytty ns. perusarkikielellä, joka ei ”vanhene”, toisin kuin tekstit, joissa on käytetty tietyille ajanjaksolle tyypillisiä ”muotisanoja”. Myös diskurssipartikkeleita on käytetty suomennoksessa todella varovaisesti. Sanat *kato kuule*, *niinku* ja *joo* eivät esiinny teoksessa kertaakaan. *Siis* esiintyy 12 kertaa, *niin* 73 kertaa ja *ahaa* 2 kertaa.

5. LOPUKSI

Työn tutkimusaineistona oli Natalia Baranskajan pienoisromaani *Неделя как неделя* ja teoksen suomennos *Viikko kuin viikko*. Tässä työssä paneuduttiin kahteen suurempaan kokonaisuuteen; kerrontatyylin analysointiin ja puhekielisten piirteiden ilmaisuun, joista jo kumpikin itsessään olisi syvällisemmin tutkittuna riittävä pro gradu -tutkielman aiheeksi. Tässä työssä oli kuitenkin alusta asti selvää, että haluttiin yhdistää nämä kaksi kokonaisuutta, koska ne liittyvät kiinteästi toisiinsa.

Työn ensimmäisenä tavoitteena oli selvittää Natalia Baranskajan kerrontatyylin ominaispiirteitä ja sitä, miten kerrontatyylin säilyttäminen on onnistunut Eila Salmisen suomennoksessa. Kerrontatyyliä tarkasteltaessa paneuduttiin tarkastelemaan itse kerrontaa sekä kertovan viestintätilanteen osapuolia. Baranskajan kerrontaa kuvattaessa hallitsevin piirre on päiväkirjamuoto ja siinä käytetty minä-kerronta. Vastaavasti minä-kerronnan selkeimmäksi ominaispiirteeksi voidaan lukea runsas persoonapronominien käyttö, mikä nousee esille myös Baranskajan teoksessa. Kertovan viestintätilanteen osapuolet ovat Tammen (1992:12) mukaan keskenään hierarkkisessa suhteessa; henkilöt ovat alisteisia kertojalle ja kertoja on puolestaan alisteinen tekstille. Tässä tapauksessa kertojana toimii tarinaan osallistuva henkilö Olga, joka käsittelee omasta näkökulmastaan muita fiktiivisessä maailmassa esiintyviä henkilöitä. Jotta voidaan puhua fiktiivisestä kerronnasta, on kertojan yläpuolella oltava teksti. Tekstiä on tässä työssä tarkasteltu kolmen tekstuaalisen tekijän avulla, joita ovat aika, luonnehdinta ja fokalisointi.

Työn toinen tavoite oli tutkia pienoisromaanissa esiintyvää puhekieltä ja puhutun kielen ominaispiirteitä kaunokirjallisuudessa. Baranskajan teoksessa *Неделя как неделя* käyttämä kieli on arkikielistä ja puhekielen käyttö dialogeissa on runsasta. Puhekielisyyden vaikutelman Baranskaja on luonut käyttämällä niin lauseopillisiä kuin sanastollisiakin keinoja. Yksittäisistä sanoista hän on käyttänyt paljon mm. deiktisiä elementtejä, diskurssipartikkeleita, erilaisia pikkusanoja ja leksikaalisia täytteitä, jotka osoittavat henkilön näkökulmaa. Lausetasolla Baranskaja on käyttänyt mm. keskeneräisiä ja vaillinaisia lauseita korostamaan puhekielisyyden vaikutelmaa. Juuri lyhyet ja vaillinaiset lauseet ovat saaneet aikaan ns. hakkaavan tyylin, joka on tälle tekstille varsin ominaista.

Hakkaava tyyli saa tutkittavassa teoksessa aikaan käsityksen kiireisestä elämänrytmistä ja ainaisesta tappelusta aikaa vastaan.

Miten puhekielisten piirteiden ilmaisu on onnistuttu siirtämään suomen kielelle? Tätä tutkittaessa päädyttiin siihen, että käännöksessä puhekielisten piirteiden ilmaisuun on käytetty hyvin pitkälti samoja ratkaisuja kuin alkuperäistekstissä. Kääntäjä on pitäytynyt tiukasti kiinni lähtökielessä ja tekstimaailma on suurimmalta osin jätetty alkuperäiseksi niin sanastollisella kuin lauseopillisellakin tasolla. Muutamiin käännösratkaisuihin on tutkimuksen aikana puututtu ja näille vähemmän onnistuneille käännösratkaisuille on annettu parannusehdotuksia.

TUTKIMUSAINEISTO

Baranskaja, Natalia 1989 = Баранская Наталья 1989. *Неделя как неделя*. Советский писатель, Москва

Baranskaja, Natalia 1982. *Viikko kuin viikko*. Suom. Eila Salminen. Otava, Helsinki

LÄHTEET

Baranskaja, Natalia 1982 = Баранская Наталья 1982. *Портрет подаренный другу: Очерки и рассказы о Пушкине*. Лениздат, Ленинград.

Barker &. 2002 = Barker, Adele – Gheith, Jehanne (toim.) 2002. *A history of women's writing in Russia*. Cambridge university press, Cambridge.

Brown, Edward J. 1982. *Russian literature since the revolution*. Harvard university press, Cambridge, London.

Clements, Barbara Evans 1985. *Bolshevik women*. Indiana University Press.

Forster, E.M. 1963. *Aspects of the Novel*. Penguin, Harmondsworth.

Goscilo, Helena (toim.) 1993. *Fruits of her Plume: essays on contemporary Russian women's culture*. M.E.Sharpe, New York, London.

Hakulinen, Auli 1995. Keskustelun kielioppia. Teoksessa Rydman, Jan (toim.), *Tutkimuksen etulinjassa*. WSOY, Juva. 173–182.

Ingo, Rune 1990. *Lähtökielestä kohdekieleen: Johdatusta käännöstieteeseen*. WSOY, Juva.
Kuusi, Päivi 2002. *Kertojan ja henkilön diskurssi suomen- ja venäjänkielisessä romaanikäänöksessä*. Pro gradu –työ. Tampereen yliopisto. Käännöstiede (Venäjä). Tampere.

Kelly, Catriona 1994. *A history of russian women's writing 1820-1992*. Clarendon press, Oxford.

Ledkovsky ym. (toim.) 1994 = Ledkovsky, Marina – Rosenthal, Charlotte – Zirin, Mary: *Dictionary of Russian women writers*. Greenwood press, London.

Leinonen, Marja 1985. Finnish and Russian as they are spoken: from linguistic to cultural typology. *Scando Slavica* 31: 117–144.

Liljestränd, Birger 1993. *Språk i text. Handbok i stilistik*. Studentlitteratur, Lund.

Martens, Lorna 1985. *The diary novel*. Cambridge university press, Cambridge.

Nord, Christiane 1997. *Translating as a purposeful activity: Functionalist approaches explained*. St. Jerome Publishing, Manchester, UK & Northampton MA.

Näveri, Sanna 2000. *Puhekielen kääntämisestä*. Pro gradu –työ. Tampereen yliopisto. Käännöstiede (Saksa). Tampere.

Ojanen, Muusa 1969. *Venäjän kielioppi*. WSOY, Juva.

Padučeva 1996 = Падучева Е.В 1996. *Семантические исследования: Семантика времени и вида в русском языке: Семантика нарратива*. Школа языка русской культуры: Язык. Семиотика. Культура, Москва.

Paunonen, Heikki 1995. Puhekielen kielioppia etsimässä. Teoksessa Rydman, Jan (toim.), *Tutkimuksen etulinjassa*. WSOY, Juva. 183–201.

Rimmon-Kenan, Shlomith 1991. *Kertomuksen poetiikka*. Tammer–Paino Oy, Tampere.

Savolainen, Sanna 1996. «День поминовения» Натальи Баранской – анализ воспоминания, героизма и женственности. Pro gradu –työ. Tampereen yliopisto. Slaavilainen filologia. Tampere.

Saukkonen, Pauli 1972. Puhekielen lauseopillisista tunnusmerkeistä. Teoksessa Esko Vierikko (toim.), *Puhekieli ja ilmaisu*. WSOY, Porvoo. 49–52.

Shneidman, N.N. 1995. *Russian Literature, 1988–1994: the end of era*. University of Toronto press, Toronto.

Suojanen, M.K 1979. *Puhekieli kääntäjän käsissä*. Teoksessa Häkkinen, K.; Kallio, J. ja Kytömäki, L. (toim.) *Sanomia*. Juhlakirja Eeva Kangasmaa–Minnin 60–vuotispäiväksi 14.4.1979. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen julkaisuja 9. 395–410

Tammi, Pekka 1992. *Kertova teksti. Esseitä narratologiasta*. Gaudeamus, Jyväskylä.

Tiittula, Liisa 1992. *Puhuva kieli. Suullisen viestinnän erityispiirteitä*. Finn Lectura, Loimaa.

Tomei, Christine D. (toim.) 1999. *Russian women writers*. Volume 2. Garland publishing, New York, London

SANAKIRJAT

Kuusinen ym. (toim.) 1999 = Kuusinen, Martti – Ollikainen, Veera – Syrjäläinen, Julia: *Uusi venäläis-suomalainen suursanakirja*. WSOY, Porvoo-Helsinki-Juva.

INTERNET –LÄHTEET

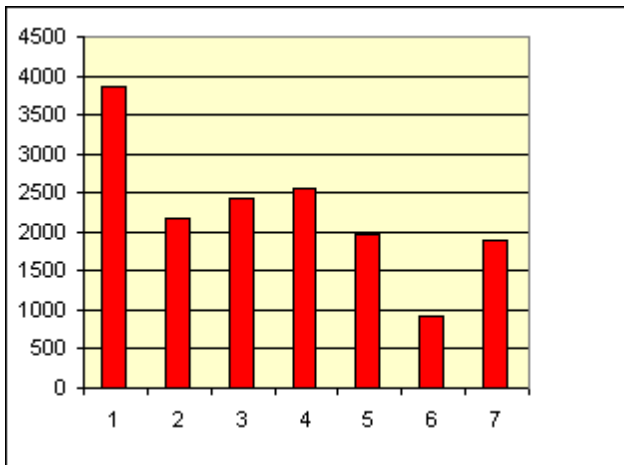
Ažgihina, Nadežda (2000) = Ажгихина, Надежда: *На пути к обретению силы*.
http://www.owl.ru/win/info/we_my/2000_sp/05.htm (30.4.2003)

Novaja Gazeta (2004) = Novaja Gazeta, № 81, 1.11.2004: *Исследовательница Пушкина, наследница Розанова*.
<http://2004.novayagazeta.ru/nomer/2004/81n/n81n-s41.shtml> (25.10.2005)

LIITTEET

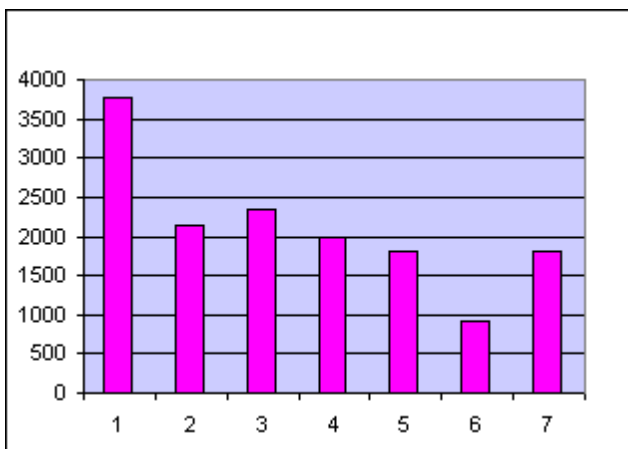
Liite 1

KAPPALEIDEN PITUUDET TEOKSESSA VIIKKO KUIN VIIKKO

Alkuperäisteos

		sanoja	%-osuus
1	maanantai	3859	24 %
2	tiistai	2174	14 %
3	keskiviikko	2428	15 %
4	torstai	2547	16 %
5	perjantai	1970	12 %
6	lauantai	923	6 %
7	sunnuntai	1882	12 %
yht.		15783	

Suomennos

		sanoja	%-osuus
1	maanantai	3761	26 %
2	tiistai	2130	14 %
3	keskiviikko	2349	16 %
4	torstai ¹⁴	1988	13 %
5	perjantai	1805	12 %
6	lauantai	906	6 %
7	sunnuntai	1809	12 %
yht.		14748	

¹⁴ Alkuperäisessä teoksessa pidempi luku johtuen siitä, että kaikkia kappaleita ei ole käännetty suomenkieleen.

DEIKTISET ELEMENTIT (ДЕЙКТИЧЕСКИЕ СЛОВА)AJANMÄÄREET (ЕДИНСТВО ВРЕМЕНИ)

NYT	54	19	ТЕПЕРЬ
		16	СЕЙЧАС
TÄNÄÄN	20	24	СЕГОДНЯ
PIIAN	6	10	БЫСТРО
		2	СКОРО
HETI	12	15	СРАЗУ
		1	НЕМЕДЛЕННО
HUOMENNA	6	9	ЗАВТРА
EILEN	9	8	ВЧЕРА
YLIHUOMENNA	1	1	ПОСЛЕЗАВТРА
	<u>108</u>	<u>105</u>	

PAIKANMÄÄREET (ЕДИНСТВО МЕСТА)

TÄSSÄ	7	27	ТУТ	SIELLÄ	11	16	TAM
TÄNNE	6	4	СЮДА	SIINÄ	19		
SINNE	8	4	ТУДА	TUOLLA	0		
TÄÄLLÄ	9	4	ЗДЕСЬ		<u>60</u>	<u>55</u>	

PERSOONAPRONOMINIT (ЛИЧНОЕ МЕСТОИМЕНИЕ)

MINÄ	279	651	Я	
SINÄ	48	106	ТЫ	
HÄN	269	150	ОН	Henkilöön viitattaessa
		167	ОНА	Henkilöön viitattaessa
ME	78	177	МЫ	
TE	31	37	ВЫ	
HE	65	63	ОНИ	Henkilöön viitattaessa
NE	11			Henkilöön viitattaessa
	<u>781</u>	<u>1351</u>		

DEMONSTRATIIVIPRONOMINIT (УКАЗАТЕЛЬНОЕ МЕСТОИМЕНИЕ)

TÄMÄ	41					
TUO	19	153	ЭТОТ	ЭТА	ЭТО	ЭТИ
SE	164	44	ТОТ	ТА	ТО	ТЕ
NÄMÄ	2	29	ТАКОЙ	ТАКАЯ	ТАКОЕ	ТАКИЕ
NUO	4	31	ОН	esineeseen viitattaessa		
NE	27	22	ОНА	esineeseen viitattaessa		
		17	ОНИ	esineeseen viitattaessa		
	<u>257</u>	<u>296</u>				

KONJUNKTIOT

ALISTUSKONJUNKTIOITA

(ПОДЧИНИТЕЛЬНЫЕ СОЮЗЫ)

että	114	148	что
jotta	1	21	чтобы
koska	1	7	потому что
kun	69	3	так как
jos	22	27	если
vaikka	7	0	если бы
kuin	45	24	когда
kunnes	0	2	как только
jahka	0	6	пока
ellen	0	2	пока не
jollen	0	96	как
joskin	0	3	как будто
kuten	10	10	хотя
tokko	0	0	несмотря на то, что
niin että	4	0	как - ни
ennen kuin	2		
niin kuin	2		
ikään kuin	3		
jos kohta			
	280	349	

Alkuperäinen teksti 1175
Suomennos 1054

RINNASTUSKONJUNKTIOITA

(СОЧИНИТЕЛЬНЫЕ СОЮЗЫ)

ja	587	472	и
sekä	4	175	а
tai		106	но
vai	12	59	же
mutta	136	14	или
vaan	15		
sillä	8		
paitsi	6		
näet	3		
nimittäin	3		
	774	826	

Leksikaaliset täytteet

eräs	7	7	кто-то
jokin	25	2	кто-нибудь
joku	16	16	какой-то
			какой-
sellainen	6	3	нибудь
tuollainen	1	29	такой
	<hr/>	<hr/>	
	55	57	
Kyllä	15	39	да

Кивиоя, Хенна

ПОВЕСТВОВАНИЕ И РАЗГОВОРНЫЙ ЯЗЫК В ПОВЕСТИ НАТАЛЬИ БАРАНСКОЙ «НЕДЕЛЯ КАК НЕДЕЛЯ» И ЕЁ ПЕРЕВОДЕ НА ФИНСКИЙ ЯЗЫК

1. Материал для исследования, цель и структура работы.

Материалом нашего исследования является повесть Натальи Баранской «Неделя как неделя» и её перевод на финский язык. Цель работы – изучить стиль повествования Н.Баранской и рассмотреть, удалось ли сохранить особенности ее повествования в финском переводе. Особое внимание мы уделили разговорной речи повести. Мы попытались выяснить, возможен ли перевод на финский язык особенностей разговорной лексики, использовались ли при переводе те же приёмы для передачи разговорной лексики в тексте, что и в оригинале, а также то, какие проблемы могут возникнуть при переводе разговорной лексики. Для исследования различий в выборе слов мы использовали программу WordChainerPar, созданную в Тамперском университете Михаилом Михайловым.

Вначале мы кратко остановимся на произведениях и биографии Н.Баранской. Основной упор работы все же на повести «Неделя как неделя» и её переводе на финский язык. В процессе анализа произведения мы использовали термины *персонаж*, *рассказчик* и *текст* в понимании Тамми (Tammi 1992: 10.). Важную роль также играют три уровня, на которых рассматривается текст: *время*, *характеристика* и *фокализация*.

2. Наталья Баранская и её произведения

Наталья Владимировна Баранская родилась 31 декабря 1908 года (Tomei 1990: 1277) в Санкт-Петербурге. Семья Баранских переехала из России сначала в Швейцарию, а

затем в Германию, откуда в 1914 году Наталья с матерью вернулись в Москву. Наталья поступила в Московский государственный университет на филологический факультет (кафедра русского языка и литературы) и закончила его в 1930 году. После окончания университета Н.Баранская работала в литературных музеях, а последние 8 лет, до выхода на пенсию в 1966 году, она проработала в Государственном музее имени А.С. Пушкина. (Ledkovsky 1994: 55.) Свое девяностопятилетие Н.Баранская отметила публикацией нового сборника, посвященного А.С. Пушкину: «Цвет темного меду. Платье для госпожи Пушкиной». Умерла писательница в 2004 году в Москве (Новая газета: 2004).

Первые рассказы Н.Баранской «Проводы» и «У Никитских ворот и на Плющихе» были опубликованы в 1968 году в журнале «Новый мир». Автору было тогда уже 60 лет. (Kelly 1994: 399.) Через год в том же журнале опубликовали повесть «Неделя как неделя», способ повествования которой, согласно Томей (1999: 1278), стал своеобразным товарным знаком писательницы. За короткий период времени Н.Баранская стала известной в литературных кругах. В 1977 году вышел в свет её первый сборник рассказов и новелл «Отрицательная Жизель», а позднее, в том же 1977 году, была издана новелла «Цвет темного меду», после чего вышел и второй сборник новелл «Женщина с зонтиком». Важное место в творчестве Баранской занимает Пушкин, который, в частности, фигурирует в романе «Портрет, подаренный другу» (Baranskaja 1982: 3–4).

Самым значительным произведением, кульминацией всей литературной деятельности писательницы, является роман «День поминовения». Автор написала его в 1989 году в возрасте почти 80 лет. Произведение – дань памяти её мужу; повествование о жизни семи женщин, чьи мужья погибли во время Великой Отечественной войны. (Ledkovsky 1994: 56.) «Автобиография без умолчаний» была издана в 1990 году (Томей 1999: 1279), а свое девяностолетие Баранская отметила выходом в свет книги воспоминаний «Странствие бездомных» (Новая Газета: 2004).

Ставшее классическим произведение Н.Баранской «Неделя как неделя» – это повесть о жизни женщины в семье с двумя детьми, которая разрывается между работой и домом. Место действия – Москва 60-х. Повествование ведется в форме записей дневника, и читателю кажется, что рассказчик будто бы собирает все свои

мысли за неделю для заполнения анкеты, которую в конце недели нужно сдать на работу. Эту манеру изложения текста Н.Баранской одновременно как превозносили, так и критиковали за «рубленность» и разбросанность повествования. Повесть как будто пульсирует в такт жизни главного персонажа и рассказчика Ольги; и в этой суматохе на незначительные детали совершенно нет времени – все, о чем говорится в тексте, важно для Ольги. С самого начала книги читатель понимает, что суть повести – это постоянная борьба главной героини со временем.

3. Стиль повествования Н.Баранской

3.1. Повествование

В повести «Неделя как неделя» ярко выделяются постоянно повторяющиеся глаголы, описывающие спешку, заботу и действие. Действие повести протекает в настоящем времени, что также подчеркивает спешный ритм жизни. Повествование от первого лица очень рубленое: короткие предложения, незаконченные диалоги, замечания, брошенные через плечо, шутки и юмор (Brown: 320).

Повесть «Неделя как неделя» является ярким примером изложения текста от первого лица, где рассказчик выступает сразу в двух ролях. Главная героиня Ольга – один из персонажей повествования, передающий свое видение в повести, и, одновременно, рассказчик, описывающий то, что сама переживает. Одним из отличительных качеств такого повествования является частое использование местоимений, что четко прослеживается и у Н.Баранской. Чаще всего употребляются местоимения первого лица единственного числа. Иные местоимения также широко используются как в тексте оригинала, так и в переводе на финский язык.

Повествование у Н.Баранской идет из уст главной героини. От этого правила не отступают ни разу, и изменения происходят только в том, как рассказчик меняет способ повествования. Главенствующей формой изложения является прямая речь, но изредка действие передается посредством диалогов и размышлений, которые становятся главными в повести.

В повести «Неделя как неделя» все происходит в настоящем времени – повествование и действие происходят одновременно. Такой способ повествования считается типичным для комментариев и выдержек из дневников. В произведении вообще встречается множество типичных черт, из-за которых его можно отнести к жанру повести-дневника. Это, к примеру, наличие таких компонентов как: автор дневника, являющийся фиктивным персонажем, фиктивное окружение и, возможно, также фиктивный читатель (Martens 1985: 32–33). У Н.Баранской героиня Ольга – фиктивный автор дневника, т.е. фиктивный рассказчик, который описывает происшествия своего фиктивного окружения в течение недели для фиктивного читателя-социолога.

3.2. Рассказчик, персонажи и текст

В повествовательной литературе, согласно Тамми (1992:10), присутствует три различных компонента, которые он называет *рассказчик* (Ольга), *персонажи* (Ольга, Дима и дети) и *текст*. Н.Баранская является лишь агентом, который написал текст, или автором - рассказчик никогда не является автором. Все эти компоненты находятся в иерархической зависимости друг от друга, т.е. персонажи подчиняются рассказчику, и, в свою очередь, рассказчик подчиняется тексту.

В повести «Неделя как неделя» персонаж Ольги одновременно является и рассказчиком, и в то же время сохраняет роль персонажа по отношению к тексту. Именно поэтому рассмотрение всего происходящего в повести является субъективным и односторонним, и не вызывающим доверия.

Фиктивные персонажи являются персонажами, созданными автором, и, не являясь людьми в прямом смысле слова, они все же созданы на основе представлений читателя о человеке. Читатель сам создаёт полную картину о персонаже на основе разбросанных по тексту характеристик (Rimmon-Kenan 1991: 45–53.) Форстер (1963: 75) считает, что персонажи можно разделить на «плоские» и «объемные». «Плоскими» являются, так называемые карикатурные персонажи, которые создаются на основе одной идеи или одной характерной черты. Чаще всего

они являются второстепенными персонажами, и для них отведена своя функция. Хорошим примером такого персонажа является Мария Матвеевна, которая характеризует типичную советскую женщину с определенными ценностями и мнениями. Согласно Форстеру, «объемные» персонажи более многолики, у них много качеств, и они развиваются одновременно с повествованием. Ярким примером такого персонажа является главная героиня повести «Неделя как неделя».

Тамми (1992: 10–12) считает, что текст представляет собой акт повествования. Это необходимо для того, чтобы мы могли говорить о фиктивности текста, иначе речь бы шла о реально произошедшем событии.

Какова же связь между фабулой и сюжетом? Риммон-Кенан (1991: 57) фокусирует внимание на трёх текстуальных элементах: *время*, *характеристика* и *фокализация*. Время и характеристика связаны с фабулой, а фокализация связана с текстом. Ниже мы рассмотрим все выше приведенные текстуальные элементы.

3.2.1. Время, характеристика и фокализация

В повествующем тексте *время* рассматривается с трех аспектов: *порядок*, *длительность* и *частотность*, которые определяют связь между текстом и временем (Rimmon-Kenan 1991: 60–61).

Как мы уже упоминали ранее, повесть Н. Баранской написана в форме дневника, в котором описываются ежедневные происшествия, охватывающие период в семь дней. В данном случае *порядок* текста носит характер последовательности и хронологичности событий.

Продолжительность текста описать сложно, т.к. она не поддается никакому измерению. Говоря о длительности текста, мы рассматриваем соотношение времени, которое предположительно ушло на то или иное событие, к отведенному этому событию месту в тексте. В тексте Н. Баранской каждая глава – это сутки. Мы можем предположить, что все главы содержат одинаковое количество текста, ведь каждая глава по времени тождественна. На самом же деле это не так. Количество слов в текстах глав варьируется очень сильно. Самый длинный день – понедельник, а самый немногословный – суббота. Повествовательный текст хорошо отражает отношение

ко времени, где первый рабочий день кажется очень длинным, а первый выходной самым коротким. В сюжете выделяются вариации длительности: ускорения и замедления, являющиеся индикаторами важности повествования. Чаще всего важные происшествия описываются более детально и замедленно, тогда как более незначительные – сжато и ускоренно. (Rimmon-Kenan 1991: 67–73.)

Частотность описывает то, как часто то или иное событие встречается в тексте, а также, как часто в тексте упоминается о нем. Частотность событий повествования может быть различной, и один из самых распространенных способов называется одинарный (т.е. когда в повествовании один раз описывается то, что произошло один раз). Именно этим способом пользуется Н. Баранская в своей повести. (Rimmon-Kenan 1991: 73–75.)

Когда говорят о *характеристике*, то пытаются выделить контуры персонажей, встречающихся в произведении (Rimmon-Kenan 1991: 77–78). Для текстовой манеры Н. Баранской характерно использование прямых определений, чему служат многочисленные примеры из текста. Вообще, использование прямых определений в рамках короткой повести очень выгодно с точки зрения экономности текста. Одновременно, прямые определения помогают читателю определиться в своем отношении к персонажам.

В некоторых примерах *фокализацию* и повествование довольно сложно разделить друг от друга. Риммон-Кенан (1991: 92) даёт следующее определение фокализации: «Текст передаёт фабулу через некую призму с определенной перспективы, которую рассказчик озвучивает, но она не всегда ему принадлежит. Этот способ передачи я называю фокализацией». В рассматриваемом нами произведении один из персонажей отвечает за все действия: речь, видение, повествование и фокализацию, т.е. призмой этой фабулы является Ольга.

4. Перевод разговорной лексики в текстах Н. Баранской

4.1 Проявления разговорной лексики в повести «Неделя как неделя»

Язык, используемый Н. Баранской в повести «Неделя как неделя», является довольно будничным, а в текстах диалогов также широко используется разговорная речь, наиболее красочно проявляющаяся в репликах. Для создания разговорного стиля текста автор также использует обрывистые, незаконченные предложения и одиночные слова для описания той стрессовой обстановки, которая доминирует как дома, так и на работе героини. Тииттула (1992: 54–92) при классификации черт разговорной лексики разделяет словесные различия, синтаксические различия, а также речевые «помехи».

4.1.1. Словесные различия

Тииттула (1992: 54–55) отмечает, что при сравнении разговорной лексики и литературного языка самыми значительными различиями являются словесные различия. Одним из проявлений разговорной лексики является использование одиночных слов и длина слов. В среднем, длина слов в разговорной речи короче, чем в литературном языке. Словесные различия делятся на 1) дейктические элементы; 2) союзы и дискурсивные слова. Вдобавок к этим элементам, для отображения разговорной лексики используют дополнительные выражения, которые называются 3) лексикальными дополнениями.

1) В речи центральными являются слова, указывающие на говорящего, то есть местоимения и иные указывающие слова. (Tiittula 1992: 56). Используемый в разговорной речи язык содержит большое количество таких элементов, которые делают ссылку на сам разговор или его составные. Это, в первую очередь, дейктические элементы, например слова *этот, тот*. (Падучева 1996: 258–259.) Тамми (1992: 43–45) делит дейктические элементы на три фактора: обстоятельство времени – *теперь, сейчас, сегодня, быстро, скоро, сразу*; обстоятельство места – *тут, сюда, туда*; а также указательные местоимения. Падучева (1996: 258–259) и

Тииттула (1992: 56) дополнили этот список личными местоимениями. При сравнении использования дейктических элементов в тексте оригинала и перевода мы не выявили особых различий. Однако, после рассмотрения использования указательных местоимений в исходном тексте и переводе мы выяснили, что в русском языке они используются чаще, чем в финском. Самой заметной оказалась разница в употреблении личных местоимений – в русском языке их используют в два раза чаще, чем в финском.

2) Тииттула разделяет частицы на союзы и дискурсивные слова. Типичным для разговорной лексики является то, что эти частицы используются в разговорной речи намного чаще, чем в письменных текстах. Это также просматривается и в текстах Н. Баранской.

Как отмечает Лейнонен (1986: 121–123), особенностью русской разговорной лексики является малое употребление союзов; так, к примеру, подчинительные союзы практически не используются. В финском языке, напротив, широко употребляются как подчинительные, так и сочинительные союзы. В нашем исследовании утверждение Лейнонен не подтверждается, поскольку в тексте оригинала союзы встречаются чаще, чем в тексте перевода (см. Прил. 3).

3) Использование служебных слов в разговорной лексике очень популярно. Семантически они не несут никакого прямого содержания и выражают различные описательные дискурсивные функции. Грамматически эти языковые частицы очень сложно классифицировать, т.к. они принадлежат к различным грамматическим категориям и являются многофункциональными.

Н.Баранская использует для передачи разговорной лексики не только дейктические ссылки и частицы, но и лексикальные дополнения (*кто-то, кто-нибудь, какой-то, какой-нибудь, такой*), которые, как считает Тамми (1992: 45), отражают точку зрения человека. Соотношение лексикальных дополнений в тексте оригинала и перевода примерно одинаково.

К лексикальным дополнениям Тамми (1992: 48) причисляет также и распространенные в разговорной лексике повторения. Суоянен (1979: 397) считает, что повторения не так часто используются в письменной речи, так как в

предъявляемые читателем требования к тексту входят такие, к примеру, критерии как сжатость.

4.1.2. Синтаксические различия

Мы можем назвать множество синтаксических особенностей разговорной речи, и они сильно отличаются в зависимости от языка. Логично, что в разговорной лексике не используются сложные предложения, как в литературном языке, а вместо сжатых сложных предложений в разговорной речи используют короткие предложения. При сравнении русской и финской разговорной речи мы можем отметить, что в обоих языках в разговорной речи употребляется скорее аналитическое, чем синтетическое построение. Синтетическое построение характерно для литературного, письменного языка (Leinonen 1986: 121).

При сравнении разговорного финского и русского языков на синтаксическом уровне мы можем отметить отличия в придаточных предложениях и тематическом построении. Лейнонен считает это странным, ведь в целом грамматическое построение и порядок слов очень похожи. В синтаксисе русской разговорной речи можно обнаружить аналитические черты, т.е. различные подчинения и тематическое построение выражается при помощи порядка предикативов. Как мы уже отмечали раньше, в русской разговорной речи очень мало союзов, а подчинительные союзы практически совсем не употребляются. В финской разговорной речи используется очень много как сочинительных, так и подчинительных союзов в качестве дополнительных слов (Leinonen 1986: 121–123).

В нашей работе мы не нашли подтверждения мысли Лейнонен о том, что в русской разговорной речи мало союзов. В тексте повести Н. Баранской подчинительный союз *что* используется 148 раз, а *чтобы* 21 раз. В финском переводе перевод слова *что* "*että*" используется 114 раз и слова *чтобы* "*jotta*" только один раз (См. Прил.2).

Как в русском, так и финском языках предложения разговорной лексики обычно короче, чем в письменном языке. Такие предложения соединяются между собой в относительно длинные цепочки, разделить и разграничить которые

достаточно сложно. В разговорной лексике предложения соединяются при помощи союзов, тогда как в письменной речи можно обойтись обходясь бес союзием. Саукконен отмечает, что повторение коротких, ”рубленных” предложений неестественно для текстов, передающих разговорную лексику. (Saukkonen 1972: 49.)

Для повести «Неделя как неделя» очень характерен именно такой ”рубленный” стиль, и, в данном случае, он не противоречит стилю разговорной лексики. В этом произведении намеренно рубленный стиль создаёт картину постоянной спешки и борьбы со временем.

4.1.3. Речевые помехи

Согласно Аули Хакулинен (1995: 173), для разговорной лексики характерны так называемые «речевые помехи», т.е. когда несколько человек говорят одновременно, поправки, прерывания, неуверенность и перерывы. В рассмотренной нами повести именно рубленость диалогов создает разговорный стиль. У персонажей нет возможности обсудить все проблемы спокойно, и именно поэтому нужно выражать себя сжато и быстро. Часто предложения остаются незаконченными, но читателю все понятно. В тексте Н. Баранской присутствуют прерывания как по ходу, так и в конце реплик.

Особенностью разговорной лексики являются бранные и ласкательные слова (Tiittula 1992: 66). В тексте Н. Баранской не встречалось бранных выражений, но было очень много ласкательных слов.

4.2. Проблемы перевода разговорной лексики

Для переводчика передача разговорной лексики представляет собой определенные трудности. В первую очередь, он должен выделить в исходном тексте разговорную лексику и только после этого решить, как ее перенести на язык перевода. Особенно сложными могут оказаться для перевода разговорные выражения и слова, которые не значатся в словаре.

Читатель ожидает от текста прежде всего простоты и легкости в чтении. Это приводит к тому, что абсолютно точный перевод живого разговорного языка практически невозможен. К перенесенной на бумагу разговорной лексике в художественной литературе предъявляются определенные требования, такие, к примеру, как сжатость (Suojanen 1979: 397).

4.3. Перевод разговорной лексики в текстах Н. Баранской

В произведении «Неделя как неделя» обильно используется разговорная лексика, и переводчик нашел свои оптимальные решения при переносе повести на финский язык. Переводчик строго следовал тексту оригинала, и текст перевода во многом похож на него. При переводе Салминен не прибегал к цитатам или многословным объяснениям – таким образом подразумевается, что финский читатель должен быть заранее хоть в какой-то мере знаком с культурой и историей исходного языка, для того чтобы понять мир, описанный в тексте.

Мы считаем, что переводчик отлично справился с переводом разговорной лексики. При переводе он не использовал специфических диалектных выражений или слов, связанных с эпохой, в которую был сделан перевод. В тексте перевода применялся, так называемый, будничны́й язык, который не стареет, в отличие от текстов, при переводе которых употреблялись модные словечки определенного периода времени. Аналогично, дискурсивные слова использовались в переводе с особой осторожностью.